

Prilagođenost zadarskih muzeja za rad s osobama s invaliditetom

Antić, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:199960>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-12**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
KATEDRA ZA MUZEOLOGIJU I UPRAVLJANJE BAŠTINOM
Ak. god. 2023./2024.

Petra Antić

**Prilagođenost zadarskih muzeja za rad s osobama s
invaliditetom**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr.sc. Žarka Vujić

Zagreb, svibanj 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

Sadržaj.....	ii
1. Uvod.....	1
2. Pojam pristupačnosti i prilagođenosti u hrvatskom kontekstu	2
3. Osobe s invaliditetom.....	6
3.1. Vrste invaliditeta.....	7
3.1.1. Tjelesni invaliditet	7
3.1.2. Oštećenja vida.....	8
3.1.3. Gluhosljepoća.....	8
3.1.4. Oštećenja govorno-glasovne komunikacije	9
3.1.5. Poremećaji iz autističnog spektra	9
3.1.6. Intelektualne teškoće	10
3.1.7. Duševne smetnje.....	11
4. Modeli pristupa osobama s invaliditetom	13
4.1. Socijalni model.....	13
4.1.1. Model milosrđa	14
4.1.2. Medicinski model	15
4.1.3. Model prava.....	15
5. Invaliditet u Hrvatskoj	17
6. Primjeri dobre prakse	18
6.1. Tiflološki muzej u Zagrebu	18
6.2. Muzej suvremene umjetnosti Zagreb	20
6.3. Nacionalni muzej moderne umjetnosti – Taktilna galerija	20
6.4. Arheološki muzej Istre u Puli - izložba Prapovijest u rukama	21
6.5. Muzej grada Šibenika – izložba Likovno djelo u percepciji slijepih osoba ...	21

6.6. Galerija Meštrović u Splitu – Audiovodič za slijepe i slabovidne osobe te publikacije za osobe s intelektualnim teškoćama	22
6.7. Akcija „Muzeji za sve“ u Slavoniji	22
7. Istraživanje prilagođenosti zadarskih muzeja radu s osobama s invaliditetom..	27
7.1. O muzejima grada Zadra	27
7.2. Cilj i hipoteze istraživanja	37
7.3. Metodologija istraživanja	38
7.3.1. Uzorak	38
7.3.2. Istraživačke metode	38
7.4. Upitnik	39
7.5. Rezultati	42
7.5.1. Provođenje aktivnosti s osobama s invaliditetom	44
8. Zaključak	49
9. Literatura	50
10. Prilozi	55
Sažetak	56
Summary	56

1. Uvod

Osobe s invaliditetom svakodnevno se suočavaju s mnogobrojnim ograničenjima u pristupu uslugama. Ta se ograničenja odnose na usluge poput obrazovanja, zdravstva, radnih mjesta i prijevoza. Ograničenja nastaju zbog neprilagođenih standarda, loše usluge, negativnih stavova, neadekvatnog pristupa, nedostatka sredstava, neadekvatne tehnologije i nedovoljne uključenosti osoba s invaliditetom u donošenje odluka koje se tiču okoline u kojoj žive i djeluju.¹

Prema najnovijoj definiciji muzeja koju je 2022. godine objavio Međunarodni savjet muzeja (ICOM), muzej je opisan kao:

neprofitna, stalna institucija u službi javnosti koja istražuje, prikuplja, konzervira, interpretira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu. Otvoreni za javnost, pristupačni i inkluzivni, muzeji potiču održivost i različitost. Oni djeluju i komuniciraju etično, profesionalno i sa sudjelovanjem zajednica, nudeći raznolika iskustva za obrazovanje, uživanje, razmišljanje i dijeljenje znanja.²

Tako je oblikovana definicija započela novo doba društvene angažiranosti koja do tada često nije bila primjenjivana adekvatno i dovoljno te je isključenost i podzastupljenost određenih skupina bila uobičajena pojava, no ovakvom se definicijom na neki način uvela obveza da se pristupačnost osigura za sve, baš kako je i napisano.³

Muzeji i ostale baštinske ustanove mogu biti važna središta inkluzije koja kroz svoje djelovanje mogu privlačiti i podupirati raznolike skupine posjetitelja i time osigurati svjetliju budućnost napretka cjelokupne zajednice.⁴

¹ Usp. World Health Organization. Disability. (Točka privremenog dnevnog reda. Sixty-sixth World health assembly, 11. ožujka 2013.) Str.3.

² Museum Definition. URL: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> (2024-05-10)

³ Usp. Bosnar Salihagić, Željka.....[et al.]. Pristupačnost za sve: smjernice za inkluzivnu praksu. Zagreb: Tiflološki muzej, 2022. Str. 12.

⁴ Usp. Isto. Str. 13.

2. Pojam pristupačnosti i prilagođenosti u hrvatskom kontekstu

Krajem 20. stoljeća, pojavile su se značajne promjene u razumijevanju poslanja i zadataka u muzejima. Pozitivne su promjene postale vidljive u vrlo bitnom aspektu djelovanja muzeja, a to je društvena angažiranost. Zagovaranjem teoretičara i provedbom uključivanja društva u rad muzeja, istaknuto je stajalište koje govori o tome kako muzeji ne bi smjeli biti izdvojeni iz pripadajuće zajednice, kako bi kroz sve oblike djelovanja trebali provoditi inkluziju i približiti se svim dijelovima društva te svoje usluge učiniti dostupnima. Takve se promjene mogu očitati i u upravljačkim politikama muzeja kao mjestima okrenutima prema zajednici koja svojim radom, osim tumačenja sadržaja zbirki, preko njih aktivno sudjeluju u društvu na etičan i profesionalan način.⁵

Kako bi se inicirale i postigle željene promjene po pitanju pristupačnosti u muzejskom okruženju, potrebno je konzultirati zakonsku regulativu koja mora služiti kao temelj za daljnje djelovanje. U kontekstu Republike Hrvatske bitno je spomenuti sljedeće dokumente na kojima počiva djelovanje u muzejskoj zajednici: Ustav Republike Hrvatske, Opću deklaraciju o ljudskim pravima, Deklaraciju o pravima osoba s invaliditetom, Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, Zakon o suzbijanju diskriminacije, Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, Zakon o registru osoba s invaliditetom, Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti itd.⁶

Prema najvišem pravnom i političkom aktu, Ustavu Republike Hrvatske, koji je na snagu stupio 1990. godine, Republika Hrvatska je opisana kao socijalna država koja osigurava ljudska prava, jednaka svim njezinim članovima, uključujući i osobe s invaliditetom.⁷

Deklaracija i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom te Opća deklaracija o ljudskim pravima temelji su svih drugih hrvatskih pravilnika, planova i strategija usmjerenih na prava i mogućnosti osoba s invaliditetom.⁸

⁵ Usp. Bosnar Salihagić, Željka.....[et al.]. Op.cit, str. 12.

⁶ Usp. Isto. Str 14.-16.

⁷ Usp. Ustav Republike Hrvatske NN 56/1990

⁸ Usp. Bosnar Salihagić, Željka.....[et al.]. Op.cit. Str. 16.

U Deklaraciji o pravima osoba s invaliditetom, istaknut je cilj da Republika Hrvatska postane zemlja ravnopravnog društva jednakih mogućnosti u kojemu prevladava politika bez diskriminacija. Kako bi se diskriminacija izbjegla, potrebno je poduzeti mjere koje uključuju uklanjanje fizičkih prepreka, prepreka koje proizlaze iz općeg stava društva te sprječavanje stvaranja novih prepreka koje imaju negativan utjecaj na sudionništvo osoba s invaliditetom u svim aspektima života. Potrebno je osigurati dostupnost koja je definirana kao stanje koje omogućuje nesputano korištenje resursa za sve osobe, pa tako i za osobe s invaliditetom. Dostupnost može biti fizička, slušna i kognitivna, a postići ju se može dizajnom i prilagodbom okoliša na sve oblike invaliditeta.⁹

U Konvenciji o pravima za osobe s invaliditetom, dokumentu koji potječe iz 2006. godine, a u Hrvatskoj je stupio na snagu 2008. godine, osim socijalnog, kulturnog i ekonomskog pristupa, na prvom se mjestu ističe važnost fizičkog pristupa okruženju, informacijama te obrazovanju. Među načelima Konvencije također možemo pronaći pojmove poput nediskriminacije, sudjelovanja i uključivanja u društvo, jednakosti i pristupačnosti. Po pitanju pristupačnosti i prilagođenosti, opće obveze uključuju uklanjanje diskriminacije na osnovi invaliditeta, istraživanje i razvoj objekata, usluga, opreme, tehnologija, pomagala prilagođenih potrebama osoba s invaliditetom, pružanje informacija o istima, te obuku stručnjaka u radu s osobama s invaliditetom kako bi im mogli što prikladnije pružati usluge.¹⁰

Uzevši u obzir propise iz ovih važnih dokumenata ne možemo isključiti ni muzejske institucije kada promišljamo o njihovoj pristupačnosti i dostupnosti svim članovima zemlje. Značenje samog pojma „pristupačan“, na Hrvatskom je jezičnom portalu definirano na nekoliko načina:

1. kome se može prići ili po kome se može proći
2. kojim se može koristiti ili služiti
3. koji se može lako razumjeti; shvatljiv
4. s kojim se može lako komunicirati (o osobi)
5. koji se brzo ili lako podaje (osjećaju, ideji)

⁹ Usp. Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom NN 47/2005

¹⁰ Usp. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom NN 6/2007

6. do čega je moguće doći, koji nije skup i sl. [pristupačne cijene]¹¹

Za pojam „dostupan“ isti nam izvor nudi sljedeće definicije:

1. do kojega se može doći, kojemu se može prići, do kojega je otvoren put; dohvatljiv, pristupačan

2. koji se može shvatiti, razumjeti [dostupan razumu]¹²

Pojmovi pristupačnosti i prilagođenosti važni su zato što prilagodbom i osiguravanjem pristupačnosti u muzejima možemo provoditi inkluziju.

Inkluzija je pojam primarno vezan za odgojno-obrazovni proces kojemu svi učenici mogu pristupiti te im se pružaju jednake mogućnosti za stjecanje obrazovanja i učenja. Kada je riječ o muzejima, inkluzivnost se postiže kada ne postoji potreba za naglašavanjem pristupačnosti te su sve osobe, bez obzira na njihove poteškoće ili interese, dobrodošle kao sudionici kulturnih događanja. Ako je inkluzivnost uspješno postignuta, tada posjetitelj može sudjelovati u bilo kojem događaju, a da mu to ne diktira stupanj pristupačnosti prostora i sadržaja.¹³

Konvencija donosi i pojmove razumne prilagodbe te univerzalnog dizajna. Razumna prilagodba označava uvođenje prilagodbe koja je proporcionalna potrebama konkretnog slučaja sa svrhom da osobe s invaliditetom steknu jednake i ravnopravne mogućnosti uživanja slobode i korištenja ljudskih prava kao i druge osobe. Univerzalni dizajn obuhvaća oblikovanje okoliša, proizvoda, usluga i programa rezultirajući što većom mogućnošću da ih koriste sve osobe, a da ih se pritom ne mora dodatno prilagođavati. Ako je potrebno, univerzalni dizajn može uključivati dodatne naprave za osobe s invaliditetom.¹⁴

Što se tiče važnih dokumenata koji donose nove propise i na temelju kojih se kreiraju novi propisi i politike za osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, važno je spomenuti i detaljnije opisati akt strateškog planiranja, Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine. Naglasak dokumenta je na jednakosti, a cilj mu je osiguravanje uvjeta koji su potrebni kako bi osobe s invaliditetom mogle ravnopravno uživati prava te aktivno

¹¹ Hrvatski jezični portal. URL: <https://hjp.znanje.hr/> (2024-5-18)

¹² Isto.

¹³ Usp. Bosnar Salihagić, Željka.....[et al.]. Op. cit. Str. 23.

¹⁴ Usp. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom NN 6/2007

sudjelovati u svim segmentima života zajednice. Da bi se prava i mogućnosti za osobe s invaliditetom unaprijedila na cjelovit način, nužno je zajedničko djelovanje koje uključuje cjelokupan sustav i sve dionike, zatim pridržavanje i poduzimanje onih mjera koje se odnose na mogućnost slobodnog kretanja, postizanje dobre kvalitete života te neovisan život. Posebno je istaknuta važnost procesa deinstitucionalizacije, socijalne zaštite te posjedovanje prava na inkluzivno obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i rad te potpuno uključivanje i omogućavanje pristupa sadržajima zajednice i sudioništvo u svim životnim područjima. U nacionalnom je planu istaknut cilj da hrvatsko društvo postane što osjetljivije i što prilagođenije za provođenje potrebnih promjena kako bi se postiglo izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom te osiguralo njihovo uključivanje i ravnopravnost sudjelovanja u društvu tako što će se poticati društvena solidarnost, a spriječiti diskriminacija. Time se osiguravaju uvjeti za postojanje inkluzivnog društva koje počiva na principima neovisnog življenja. O pristupačnosti i prilagođenosti u dokumentu se govori u vidu osiguravanja pristupačnog oblika informacija o reproduktivnim, zdravstvenim i ostalim pravima te edukacije, dostupnosti relevantne literature, dostupnosti visokog obrazovanja, osiguravanja pristupačnosti i opremljenosti javnih i privatnih građevina kao i zdravstvenih, odgojno-obrazovnih i ostalih ustanova te pristupačnosti radnim mjestima, pristupačnosti svim vrstama javnog prometa, pristupačnosti stambenih objekata, sudova, kulturnih i ostalih raznih ustanova i građevina te javnih površina poput parkova i igrališta. Dva od tri prioriteta ovoga dokumenta odnose se na pristupačnost, jedan je usmjeren na zdravstvene i socijalne usluge, a drugi na društvenu infrastrukturu. Pristupačnost je opisana kao preduvjet koji treba ispuniti kako bi osobe s invaliditetom ravnopravno s ostalim građanima mogle biti uljučene u život zajednice. Dijeli se na pristupačnost prijevoza, okoliša, informacija i drugih sadržaja koji su namijenjeni društvu.¹⁵

¹⁵ Usp. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2021. do 2027. godine.
URL:<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20izjedna%C4%8Davanja%20mogu%C4%87nosti%20za%20osobe%20s%20invaliditetom%20za%20razdoblje%20od%202021%20do%202027.%20godine.pdf> (2024-5-18)

3. Osobe s invaliditetom

Riječ invaliditet podrijetlom je iz latinskoga jezika i odnosi se na pojmove nesposoban, nejak, nemoćan, bezvrijedan i slab. Samim time, pojam invaliditeta stigmatiziran je kao ljudsko ograničenje koje u društvu odaje nepoželjne konotacije.¹⁶

Proučavajući različite izvore ne može se izdvojiti jedinstvena definicija osoba s invaliditetom već ih postoji mnogo. Također, ne može se izdvojiti ni jedan univerzalan naziv za osobe s invaliditetom, pa tako nailazimo na mnoge rasprave o tome koji bi naziv bio prikladan i dostojan u uporabi, a koriste se mnogi.

Jedan od razloga nedostatka univerzalne definicije invaliditeta leži u činjenici da taj pojam nije jednoznačno definiran u svim kulturama, a čak i unutar pojedinih kultura često nije postignuta suglasnost oko značenja pojma invaliditet.¹⁷

Prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, invaliditet je opisan kao razvojni proces koji se razvija međudjelovanjem između prepreka i osoba s oštećenjima. Te se prepreke razvijaju iz stavova okoline, postoje i u samom okolišu, a one spriječavaju i otežavaju učinkovito uklapanje i djelovanje unutar društva, u jednakosti s drugim članovima zajednice.¹⁸ U istom dokumentu navedeno je kako „Osobe s invaliditetom uključuju one koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.“¹⁹

U Zakonu o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom, osobe s invaliditetom pate od trajnog ograničenja, gubitka sposobnosti ili smanjenje sposobnosti izvršavanja određenih fizičkih aktivnosti ili psihičke funkcije koja je primjerena pripadajućoj životnoj dobi, a koja se pojavila posljedično oštećenju zdravlja te se mjeri prema kriterijima u navedenom zakonu.²⁰

¹⁶ Dadić, Mario; Bačić, Ante. Definiranje pojmova invaliditet i osoba s invaliditetom. *Hrana u zdravlju i bolesti: znanstveno-stručni časopis za nutricionizam i dijetetiku*, (10). Štamparovi dani, 2018. Str 2.

¹⁷ Usp. Leutar, Zdravka ; Buljevac, Marko. *Osobe s invaliditetom u društvu*. Zagreb: Zavod grada Zagreba za socijalni rad, 2020. Str. 4.

¹⁸ Usp. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom NN 6/2007

¹⁹ Cit. Op.

²⁰ Usp. Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom NN 64/01

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji invaliditet se ne odnosi ni na potpuno biološki ni na potpuno socijalan fenomen, već se sastoji od interakcije među zdravstvenim stanjima osoba i vanjskih faktora iz okoliša te ljudskog okruženja. Može se pojaviti u tri oblika: tjelesna oštećenja, ograničenje u sudjelovanju i ograničenje aktivnosti.²¹

3.1. Vrste invaliditeta

Uzroci različitih postotaka invaliditeta u društvu su: nove bolesti koje uzrokuju pojavu invaliditeta a rezultat su ovisnosti o alkoholu i psihoaktivnim tvarima, produljen životni vijek i brojnost starijeg stanovništva, loši životni uvjeti zemalja u razvoju, ratovi, manjak ekoloških standarda, razvitak farmakološke industrije i medicine te siromaštvo.²² U nastavku bit će navedene i opisane prevladavajuće vrste invaliditeta.

3.1.1. Tjelesni invaliditet

Kod osoba s tjelesnim invaliditetom oštećen je lokomotorni sustav, središnji te periferni živčani sustav ili drugi organski sustavi. Tjelesni se invaliditet temelji na poremećajima motorike i motoričkim teškoćama. Poteškoće u motoričkom funkcioniranju posljedica su motoričkih poremećaja koji se odnose na poremećaje fine i grube motorike te tjelesnog balansa. Gruba motorika je motorika trupa i udova, a fina motorika je motorika ruku, prstiju i lica. Teškoće motorike obuhvaćaju širok spektar smetnji te tjelesnih nepravilnosti. Faktori koji utječu na razvitak tjelesnog invaliditeta su endogeni i egzogeni faktori. U nekim je slučajevima invaliditet prirođen, tj. javlja se po rođenju, a nekad se javlja u ostalim životnim dobima. Četiri osnovne skupine tjelesnog invaliditeta dijele se na oštećenja lokomotornog sustava, oštećenja središnjeg ili perifernog živčanog sustava te mišičnog sustava i na oštećenja uzrokovana kroničnim bolestima.²³

²¹ Usp. World Health Organization. Op. Cit. Str. 3.

²² Usp. Zovko, Gojko. Invalidi i društvo. // Revija za socijalnu politiku 6, 2(1999), str. 106.

²³ Usp. Leutar, Zdravka; Buljevac Marko. Op.Cit. Str. 57.

3.1.2. Oštećenja vida

Prema Zakonu o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom,

sljepoća se prema stupnju oštećenja vida dijeli na:

- potpuni gubitak osjeta svjetla (amauroza) ili na osjet svjetla bez ili s projekcijom svjetla,
- ostatak vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0,02 (brojenje prstiju na udaljenosti od 1 metra) ili manje,
- ostatak oštine vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,02 do 0,05,
- ostatak centralnog vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0,25 uz suženje vidnog polja na 20 stupnjeva ili ispod 20 stupnjeva,
- koncentrično suženje vidnog polja oba oka s vidnim poljem širine 5 stupnjeva do 10 stupnjeva oko centralne fiksacijske točke,
- neodređeno ili nespecificirano.

Sljepoćom u smislu potrebe edukacije na Brailleovom pismu smatra se nesposobnost čitanja slova ili znakova veličine Jaeger 8 na blizinu.

Slabovidnost se prema stupnju oštećenja vida dijeli na:

- oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,1 do 0,3 i manje,
- oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,3 do 0,4,
- neodređeno ili nespecificirano.²⁴

Uzroci oštećenja vida mogu biti bolesti, ozljede i nasljeđe.²⁵

3.1.3. Gluhosljepoća

Gluhosljepoća je istovremeno oštećenje vida i sluha. Premda se radi o dva osjetila, u pitanju je jedinstveno oštećenje.²⁶ Uzroci gluhosljepoće mogu biti prenatalni, poput virusnih infekcija u trudnoći ili sindroma te postnatalni, poput meningitisa ili autoimunih

²⁴ Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom NN 64/01

²⁵ Usp. Leutar, Zdravka; Buljevac, Marko. Op.cit. Str. 70.

²⁶ Usp. isto. Str. 75.

bolesti. Gluhosljepoća ne znači potpuni izostanak vida i sluha; najčešće se radi o raznim stupnjevima vida i sluha. Percepcija okoline osoba koje žive s gluhošljepoćom razlikuje se ovisno o tome je li gluhošljepoća stečena rođenjem ili je uslijedila kasnije u životu.²⁷

3.1.4. Oštećenja govorno-glasovne komunikacije

Oštećenja govorno-glasovne komunikacije kao invaliditet procjenjuju se unutar primarnog invaliditeta. Ostali nazivi koji se koriste za ovo oštećenje su poremećaji glasa, govora i jezika te teškoće u govoru i jezičnom izražavanju.²⁸ Govorno-jezični poremećaju prisutni su kada govor svojim odstupanjima privlači pažnju okoline. Budući da najčešće dolaze zajedno, govorni i jezični poremećaji najčešće se tretiraju kao jedinstven pojam, govorno-jezični poremećaji.²⁹ Prema Zakonu o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom³⁰, kod oštećenja govorno-glasovne komunikacije komunikacija govorom je otežana ili nepostojeća kao posljedica funkcionalnih ili anatomskih oštećenja. Unutar ovih oštećenja ubrajaju se oštećenja govora, glasa, čitanja, pisanja i računanja. Uzroci nastanka obuhvaćaju intelektualne teškoće, oštećenja sluha, organske uzroke, deformacije fonacijskog aparata i slično.³¹

3.1.5. Poremećaji iz autističnog spektra

Poremećaji iz autističnog spektra obilježavaju se oznakom PAS a odnose se na odstupanja unutar socijalne komunikacije i interakcije s ljudima te na atipična ponašanja i interese pojedinca. Kratica PAS odnosi se i na istoznačan naziv, pervazivni razvojni poremećaji. Prema Zakonu o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom, kod autizma dolazi do poremećaja inteligencije, emocionalne slabosti, psihomotornih sposobnosti, komunikacije i slično. Autizam karakteriziraju ponašanja poput povlačenja u sebe, nesvrhovite aktivnosti, poremećaja glasnogovorne

²⁷ Usp. About Deafblindness. URL: <https://www.deafblindinformation.org.au/about-deafblindness/> (2024-05-18)

²⁸ Usp. Leutar, Zdravka; Buljevac, Marko. Op.cit. Str. 83.

²⁹ Usp. Pihler, Brumen, Nataša. Vrste govorno-jezičnih poremećaja. Varaždinski učitelj : digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje 6, 12(2023). URL: <https://hrcak.srce.hr/file/437751> (2024-05-18)

³⁰ Usp. Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom NN 64/01

³¹ Usp. Leutar, Zdravka; Buljevac, Marko. Op.cit. Str. 83.

komunikacije i slično.³² Suprotno uvriježenom mišljenju, poremećaji iz autističnog spektra još su uvijek prilično mlada dijagnostička kategorija.³³ Neke od skupina simptoma prisutnih kod autističnog poremećaja djeteta uključuju teškoće u uspostavljanju odnosa s drugim ljudima, poteškoće u razvoju jezika i govora, neuobičajen način izražavanja, ustrajanje na istovjetnosti, simptomi nastali prije 30. mjeseca života, osamljivanje, izbjegavanje kontakta očima, dobro pamćenje, izražene neuobičajene preokupacije, izostanak mašte i slično.³⁴ Uzroci autizma nisu poznati, no uočavaju se poveznice sa multikauzalnim uzrocima zajedno s genetskim, okolinskim, kongenitalnim, biokemijskim, psihogenim i imunološkim faktorima.³⁵

3.1.6. Intelektualne teškoće

Intelektualne teškoće slojevita su stanja osoba jer se kao takve sastoje od psiholoških, medicinskih, pedagoških i socijalnih elemenata. Zbog toga za intelektualne teškoće još uvijek nije osmišljena jedna općenita i široko prihvaćena definicija kojom bi se uspelo izraziti stvarno značenje i širina tog pojma.³⁶

Intelektualne teškoće, u prošlosti znane kao mentalna retardacija, teškoće vezane su za intelektualno funkcioniranje i prilagodljivo ponašanje koje nastaje u razdoblju od trenutka začeća do početka punoljetnosti. Kod osoba s intelektualnim teškoćama postoje različiti stupnjevi oštećenja koji se klasificiraju od blagih do dubokih.³⁷

Uzroci nastanka intelektualnih teškoća dijele se na prenatalne, perinatalne i postnatalne. U prenatalne spadaju uzroci poput genetskih sindroma, kromosomske aberacije, bolesti majke, urođenih grešaka metabolizma i slično. U perinatalne spadaju uzroci poput prematuriteta, hipoksije, krvarenja u mozgu, anoksije i slično. U

³² Usp. Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom NN 64/01

³³ Usp. Šimleša, Sanja; Stošić, Jasmina. Rana dijagnostika poremećaja iz autističnog spektra: Teorija, istraživanja i praksa. // Klinička psihologija 8, 2(2015), str. 204.

³⁴ Usp. Rutter, M. Diagnosis and definition of childhood autism. // Journal of autism and childhood schizophrenia 8, (1978)

³⁵ Usp. Blažević, Krno...[et al.]. Posebnosti odabira tjelesne aktivnosti i posebnosti prehrane kod djece s autizmom. // Hrvatski športskomedicinski vjesnik 21, 2(2006), str 72.

³⁶ Usp. Intelektualne teškoće. URL: <https://www.savezosit.hr/inelektualne-teskoce/> (2024-05-19)

³⁷ Usp. Sonia; Devi, Sarju; Sarungbam. People with intellectual disabilities-an approach towards management issues. // International Journal of advanced research (IJAR) 11,(2023).

URL:https://www.researchgate.net/publication/376818974_PEOPLE_WITH_INTELLECTUAL_DISABILITIES-AN_APPROACH_TOWARDS_MANAGEMENT_ISSUES/link/658acf233c472d2e8e906031/download?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIj9 (2024-05-19)

postnatalne spadaju uzroci poput trauma mozga, infekcija, hipoksičke ishemijske ozljede, intoksikacije i slično.³⁸

3.1.7. Duševne smetnje

Naziv osobe s duševnim smetnjama poistovjećuje se s nazivom osobe s psihičkim bolestima, mentalnim oštećenjima, mentalnim poremećajima, mentalnim smetnjama te psihosocijalnim invaliditetom. Ako osoba ima psihičke smetnje, to ne mora nužno značiti da se radi o osobi s invaliditetom, već se status invaliditeta može steći kada tegobe vezane za duševne smetnje imaju određeno trajanje te negativan efekt i kada predstavljaju zapreku u ostvarivanju zadovoljavajuće kvalitete života.³⁹ Za osobe s mentalnim poteškoćama karakteristična je socijalna, psihološka i biološka disfunkcija zajedno sa brojnim simptomima i smetnjama.⁴⁰

Prema Međunarodnoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema, mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja zajedno s odgovarajućim šiframa podijeljeni su u skupine:

F00-F09 Organski mentalni poremećaji uključujući simptomatske poremećaje

F10-F19 Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja uzrokovani uzimanjem psihoaktivnih tvari

F20-F29 Shizofrenija, shizotipni i sumanuti poremećaji

F30-F39 Poremećaji raspoloženja [afektivni poremećaji]

F40-F48 Neurotički poremećaji, poremećaji vezani uz stres i somatoformni poremećaji

F50-F59 Bihevioralni sindromi vezani uz fiziološke poremećaje i fizičke čimbenike

F60-F69 Poremećaji ličnosti i ponašanja odraslih

F70-F79 Mentalna retardacija

³⁸ Usp. Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje, peto izdanje, DSM-5/ priredili Vlado Ukić i Goran Arbanas. Jasrebarsko: Naklada Slap, 2014.

³⁹ Usp. Leutar, Zdravka; Buljevac, Marko. Op.cit. Str. 95.

⁴⁰ Usp. Mentalni poremećaji u Republici Hrvatskoj / priredila Ivana Brkić Biloš. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2018. Str. 1.

F80-F89 Poremećaji psihološkog razvoja

F90-F98 Poremećaji u ponašanju i osjećajima koji se pojavljuju u djetinjstvu i adolescenciji

F99 Nespecificiran mentalni poremećaj⁴¹

⁴¹ Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema, deseta revizija Svezak 1 Drugo izdanje / priredila Marina Kuzman. Zagreb: Medicinska naklada, 2012. Str. 275.

4. Modeli pristupa osobama s invaliditetom

Osobe s invaliditetom oduvijek su bile dio marginaliziranih skupina društva. Svakodnevne poteškoće u njihovim životima brojne su i postoje oduvijek, ali tek od 70-ih godina 20.stoljeća struka u području invaliditeta i osoba s invaliditetom počinje činiti odmak od korištenja termina hendikepiranosti i kreće se prema socijalnom modelu koji predstavlja reakciju na medicinski pogled na invaliditet prema kojemu je invaliditet posljedica oštećenja koja se odnose na psihički ili fizički invaliditet pojedine osobe.

Socijalnim modelom invaliditet je izvučen iz negativnog konteksta drugačijim definiranjem samog pojma. Godine 1976. osnovana je Unija osoba s fizičkim oštećenjima u borbi protiv isključivanja, a time su započele prve pozitivne promjene tako što je za razliku od dotadašnjih razumijevanja invaliditeta u prvi plan smješten pojedinac zajedno s njegovim invaliditetom.⁴²

4.1. Socijalni model

Socijalni model pokrenut je aktivnošću raznih skupina koje su promicale ljudska prava. U fokusu socijalnog modela nalaze se potrebe pojedinca s ciljem da osobe s invaliditetom budu u kontroli nad svojim životima i potrebama te kako bi mogle biti ravnopravni sudionici društva. Socijalni model od društva traži da sudjeluje u zadovoljavanju potreba osoba s invaliditetom kroz pomoć, podršku i prevladavanje prepreka. Ovaj model potiče prihvaćanje invaliditeta u cijelosti umjesto da ga negira te osobe s invaliditetom nastoji integrirati u društvo bez izazivanja osjećaja manje vrijednosti, ističući potrebu za omogućavanjem prava na rad. Socijalni model invaliditet ne tretira kao individualan problem te naglašava kako prepreke onemogućavaju osobama s invaliditetom da se ravnopravno natječu s osobama bez invaliditeta. Zbog toga na društvu leži odgovornost da te prepreke ukloni i osobama s invaliditetom omogući priliku za jednaka prava u društvu. Osobe s invaliditetom okarakterizirane su tim nazivom ne samo zbog oštećenja koja su uzrokom invaliditeta, već i zbog

⁴² Usp. Leutar, Zdravko. Osobe s invaliditetom i siromaštvo. // Revija za socijalnu politiku 13, 3-4(2006), str. 293, 294.

društvenih barijera i barijera u okolišu. Uređenje okoliša trebalo bi biti takvo da osobama s invaliditetom dozvoljava nesmetano kretanje.

Početak školovanja osobe s invaliditetom već se u tom trenutku života susreću s nejednakim mogućnostima zato što je prilagodba redovnog školovanja namijenjena osobama bez oštećenja. Kao posljedicu toga osobe s invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta stječu sniženu razinu znanja a kasnije i smanjene mogućnosti rada. U društvu se na temu osoba s invaliditetom pojavljuju predrasude i stereotipi te negativan doživljaj te društvene skupine. Iz toga proizlazi zaključak kako socijalni model problem invaliditeta predstavlja kao neuspjeh društva, a ne ograničenja pojedinca te je ključna uloga društva u uključenju osoba s invaliditetom u socijalnu okolinu.⁴³

4.1.1. Model milosrđa

Poznat kao i karitativni model, model milosrđa osobe s invaliditetom tretira i percipira sa stajališta milosrđa pojedine osobe ili grupe prema drugačijima. Prema modelu milosrđa, empatija i nepostojanje dijaloga karakterističan su pristup osobe bez invaliditeta prema osobi s invaliditetom. Osobu s invaliditetom ne tretira se kao ravnopravnog člana društva u vidu uvažavanja njezinih misli, želja i osjećaja, već se umjesto toga takve osobe tretira sa stajališta nadređenosti i nametanja mišljenja o tome što je za takvu osobu najbolje.⁴⁴

Drugim riječima, model milosrđa osobu s invaliditetom percipira kao žrtvu. Zbog svojeg invaliditeta osobe se tretiraju kao da ne mogu živjeti samostalno i neovisno. Potrebno im je pomagati, prema njima biti milosrdan, voljeti ih, pružati im posebne usluge i uputiti ih u posebne ustanove.⁴⁵ Uz medicinski model, osobe bez invaliditeta najčešće koriste model milosrđa kada definiraju i opisuju invaliditet. Za osobe s invaliditetom treba se brinuti jer one bez pomagala ne mogu hodati, vidjeti, slušati, nekada niti samostalno razmišljati i donositi odluke, pa im zato treba druga osoba koja će činiti stvari umjesto

⁴³ Usp. Turčić, Nada. Socijalni model procjene invaliditeta. // Sigurnost : časopis za sigurnost u radnoj i životnoj okolini 54, 1(2012), str. 111, 112.

⁴⁴ Usp. Bosnar Salihagić, Željka.....[et al.]. Op. cit. Str. 27.

⁴⁵ Usp. Mihaović, Vesna. Invaliditet u kontekstu socijalnog modela. // Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 47, 1(2011), str. 73.

njih. Model milosrđa osobe s invaliditetom percipira s tri gledišta: a) kao tužne, pasivne i tragične, b) kao ogorčene, agresivne i uvrnute, c) kao inspirativne i hrabre.⁴⁶

4.1.2. Medicinski model

Medicinski model fokusiran je na invaliditet, tj. oštećenje, a ne na osobu u cjelini. Prema ovom modelu, osoba s invaliditetom trebala bi se liječiti i rehabilitirati kako bi se tom promjenom uspjela uklopiti u društvo. Zbog toga se društvo brine da osobe s invaliditetom dobiju pristup specijaliziranim službama i postupcima koji će im pomoći da lagodnije žive s posljedicama svojeg invaliditeta ili da ih potpuno uklone. Kada se u tom naumu ne uspije, tada se osobe s invaliditetom izdvaja iz njihove uobičajene sredine poput obitelji i mjesta stanovanja i upućuje ih se u specijalne ustanove. U takvim ustanovama osobne se potrebe osoba s invaliditetom poput pripadnosti, ljubavi, socijalnog kontakta i sigurnosti zanemaruju i ignoriraju, a stručnjaci u takvim ustanovama isključivo su fokusirani na njihovu promjenu i ozdravljenje.⁴⁷

Medicinski model reflektira način razmišljanja doba iz kojeg potječe, a to je bilo razdoblje napretka u području medicine i ostalih znanosti. Budući da je to vrijeme bilo obilježeno radom i razvitkom strojeva, na isti se način tretiralo i čovjeka, kao stroj koji nije pogodan za uporabu ako ima oštećen ili nefunkcionalan dio te je taj dio potrebno hitno zamijeniti. Invaliditet je izazivao izraženu stigmatizaciju u društvu s naglaskom na negativne aspekte poput oštećenosti, nefunkcionalnosti i ovisnosti o drugima dok u isto vrijeme druge osobine i kvalitete osoba s invaliditetom u društvu nisu izazivale pažnju ni imale značaja. Nerazumijevanje i marginaliziranje takvog pristupa bilo je najizraženije u vezi s osobama s intelektualnim i psihosocijalnim poteškoćama.⁴⁸

4.1.3. Model prava

Model ljudskih prava ukazuje na utjecaj invaliditeta u životima osoba koje ga imaju te ističe kako su njihove potrebe veće od samog uklanjanja prepreka. Invaliditet je samo jedna od mnogih različitosti među ljudima i kao takvog ga treba poštivati. Društvena je

⁴⁶ Usp. Amponsah-Bediako, Kofi. Relevance of disability models from the perspective of a developing country: An analysis // *Developing country studies* 3, 11(2013), str. 124.

⁴⁷ Usp. Leutar, Zdravka; Buljevac, Marko. Op.cit. Str. 36.

⁴⁸ Usp. Bosnar Salihagić, Željka.....[et al.]. Op. cit. Str. 28.

uloga i odgovornost pružiti osobama s invaliditetom podršku jer njihove izbore i prava treba poštivati jednako kao izbore i prava osoba bez invaliditeta. Ovim se modelom potiče potreba za poštivanjem ljudskih prava koje svaka osoba s invaliditetom zaslužuje i potiče se osnaživanje zajednice, ponosa i identiteta. Kako bi se postigla sva ljudska prava, društvo treba pružati političku i socijalnu podršku te podršku u okolišu. Modelom prava postavlja se okvir kroz koji se ispunjavanjem ljudskih prava postižu pozitivne promjene u životima osoba s invaliditetom.⁴⁹

⁴⁹ Usp. The Human Rights Model. URL: <https://www.yacvic.org.au/ydas/resources-and-training/together-2/values-and-ideas/two-models-of-disability/#TOC-4> (2024-06-23)

5. Invaliditet u Hrvatskoj

Prema posljednjem Izvješću o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj iz 2023. godine vidljivi su sljedeći podaci podijeljeni po hrvatskim županijama. Od cjelokupnih 657.791 stanovnika s invaliditetom, muške osobe čine 56,1 posto što su 369.242 osobe, dok ženske osobe s invaliditetom čine 43,9 posto a to je 288.549 osoba. Od ukupnog broja stanovništva, osobe s invaliditetom čine 17 posto. Osobe u dobi od 65 i više godina čine najveći postotak broja osoba s invaliditetom, tj. 47,6 posto, a 313.197 osoba su one u dobi od 20 do 64 godine čineći 41,2 posto, tj. 271.334 osobe te preostalih 11,1 posto osoba s invaliditetom odnosi se na osobe u dobi od 0 do 19 godina. Prema prostornoj rasprostranjenosti Grad Zagreb i Splitsko-dalmatinska županija broje najviše stanovnika s invaliditetom s 29,4 posto od cjelokupnog broja stanovništva s invaliditetom. Ako se uzme u obzir najveći broj stanovnika s invaliditetom u odnosu na ukupan broj stanovnika pojedine županije, tada Šibensko-kninska županija broji najviše stanovnika s invaliditetom. Prema dobi, najviše osoba s invaliditetom dječjeg uzrasta nalazi se u Sisačko-moslavačkoj županiji, zatim najviše osoba radnoaktivne dobi nalazi se u Požeško-slavonskoj županiji i najveći broj osoba starijih od 65 godina nalazi se u Krapinsko-zagorskoj županiji.⁵⁰

⁵⁰ Usp. Benjak, Tomislav. Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj – 2023. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2023. Str.5

6. Primjeri dobre prakse

Nakon iznesenih teorijskih određenja pristupačnosti i prilagođenosti muzeja, invaliditeta, modela pristupa invaliditetu i izvješća invaliditeta u Hrvatskoj, ovo će poglavlje biti posvećeno prikazu nekih od primjera dobre prakse u Hrvatskoj, a koji pokazuju da se muzeji osobama s invaliditetom kroz rad i prostornu prilagodbu mogu prilagoditi na razne načine.

6.1. Tiflološki muzej u Zagrebu

Stalni postav Tiflološkog muzeja potpuno je pristupačan svima. U prostoru muzeja na potrebnim mjestima nalaze se taktilne podne trake, a na infopultu nalazi se reljefna taktilna karta prostora muzeja. Za sve cjeline postava i pojedinačne predmete dostupne su legende na uvećanom tisku i na brajici. Fotografije koje su izložene u uvećanom su formatu, a postoje i replike izložaka koje su namijenjene dodirivanju. Predmeti koji su izloženi, nalaze se u visini prilagođenoj posjetiteljima u invalidskim kolicima. Katalog stalnog postava dostupan je na uvećanom crnom tisku, brajici, uvećanom tisku te u obliku audiovodiča. Informacije o muzeju i oštećenju vida posjetiteljima dostupne su na računalima u obliku koji je prilagođen za slabovidne osobe, kao i na brajevom retku s govornom jedinicom koja sadrži samo informacije o muzeju. Putem virtualne stvarnosti sadržaji su dostupni osobama s invaliditetom, a u planu muzeja za budućnost napraviti je i virtualni muzej.⁵¹

U muzeju se održavaju ciklusi izložaba Taktilne galerije kojoj je glavni cilj promidžba izložbenih aktivnosti koje uključuju osobe s invaliditetom kao ravnopravne posjetitelje i sudionike. Autori koji izlažu dijele se na slijepu samouke kipare, videće samouke autore i akademske kipare. Izlaganjem radova slijepih autora ističe se kako nedostatak vida ne mora biti prepreka likovnom stvaralaštvu, a time se i sami slijepi posjetitelji mogu ohrabriti u okušavanju u likovnoj umjetnosti.⁵²

⁵¹Usp. O Tiflološkom muzeju. URL: <https://www.tifloloskimuzej.hr/hr/o-nama/o-tifloloskom-muzeju/#pristupacnost> (2024-7-14)

⁵²Usp. Maroević, Igor. 60 godina Taktilne galerije Tiflološkog muzeja.// Informatica museologica 53, (2022), str. 79.

Taktilna galerija sa svojim ciklusom izložaba koje je poželjno istraživati dodirom nastoji uskladiti jedno od temeljnih pravila izlaganja građe u muzejima (NE DIRATI!) s načinom na koji slijepe osobe „gledaju”. Osobama kojima je dodir glavno osjetilo spoznaje oblika i teksture Galerija omogućuje da „vide” likovno djelo. Katkad su u izložbe uključeni i dvodimenzionalni izložci koji su zbog pomno razrađenih načina prilagodbe čitljivi slijepim osobama. Na taj je način i videćim posjetiteljima omogućeno doživljavanje umjetničkog djela na način slijepe osobe.⁵³

Jedan od primjera takvih izložaba je izložba imena NE-PRE-PRE-KE koja sadrži 15 radova kojima se komunicira sa slijepima i slabovidnima s ciljem dokidanja granice svjetova.⁵⁴ Osim za slijepe i slabovidne osobe Tiflološki muzej organizira sve više izložbi i za ostale posjetitelje s invaliditetom u kojima se uz taktilnu prilagodnu koristi miris, okus i zvuk.⁵⁵

Muzej na temu osoba s invaliditetom i ostalih podzastupljenih skupina ljudi provodi konferencije i cikluse edukacija poput jednodnevne edukacije Pristupačnost za sve kojom se želi podići svijest o potrebi prilagodbe prostora, ukazati na mogućnost implementacije zvučnih opisa na izložbama te ukazati na značaj taktilne percepcije. Polaznicima edukacije pružena su osnovna znanja o pristupu posjetiteljima s invaliditetom i o prilagodbi prostora i postava izložbi te drugih sadržaja i aktivnosti muzeja.⁵⁶ Na temelju edukacija koje se u muzeju održavaju od 2019. godine proizašao je priručnik Pristupačnost za sve koji obuhvaća⁵⁷ „zakonodavni, teorijski i praktični okvir prostorne, komunikacijske i informacijske pristupačnosti te osnove komunikacije s osobama s invaliditetom. Namijenjen je prije svega muzejima, ali može biti koristan u radu s ovim korisnicima i u ostalim baštinskim institucijama.”⁵⁸

⁵³ Isto. Op.cit. Str. 79.

⁵⁴ Usp. Izložba NE-PRE-PRE-KE. URL: <https://www.tifloloskimuzej.hr/hr/dogadanja/izlozba-ne-pre-pre-ke,187.html> (2024-7-14)

⁵⁵ Usp. Bosnar Salihagić, Željka.....[et al.]. Op. cit. Str. 93.

⁵⁶ Usp. Edukacija Pristupačnost za sve. URL: <https://www.tifloloskimuzej.hr/hr/dogadanja/edukacija-pristupacnost-za-sve,174.html> (2024-7-14)

⁵⁷ Usp. Priručnik „Pristupačnost za sve”. URL: <https://www.tifloloskimuzej.hr/hr/dogadanja/prirucnik-%E2%80%9Epristupacnost-za-sve%E2%80%9C,162.html> (2024-7-14)

⁵⁸ Isto. Op. Cit.

6.2. Muzej suvremene umjetnosti Zagreb

Prilaz zgradi i ulaz u muzej potpuno je pristupačan, sadržavajući i rampe. U muzeju se nalaze taktilne podne trake i dizalo. Na sve katove muzeja može se pristupiti dizalima u kojima je osigurano zvučno navođenje. U zgradi se nalazi i pristupačan toalet.⁵⁹

Muzej suvremene umjetnosti organizira programe za socijalno osjetljive skupine posjetitelja kako bi i oni mogli doživjeti kulturu i umjetnost unatoč različitostima koje ih karakteriziraju. Program pod nazivom Drugačiji i jednaki provodi se od 2020. godine a temelji se na prilagodbi muzejskih sadržaja posjetiteljima drugačijih mogućnosti. Kroz program je Muzej ostvario suradnju s raznim udrugama i ustanovama poput Udruge slijepih Zagreb. Programom se ciljanim skupinama posjetitelja želi približiti kulturne sadržaje i potaknuti socijalnu interakciju među posjetiteljima te im pružiti osjećaj dobrodošlice. Izložbeni postav u ciklusu naziva Zbirka kao glagol 2022. godine dopunjen je sadržajem za slijepu i slabovidnu osobu. Za taktilni doživljaj umjetničkih djela hrvatske suvremene umjetnosti dostupni su taktilni modeli, replike i reljefi popraćeni legendama uvećanog tiska i na brajici te deskripcijama.⁶⁰

6.3. Nacionalni muzej moderne umjetnosti – Taktilna galerija

Taktilna galerija MG dio je stalnog postava Nacionalnog muzeja moderne umjetnosti. Radi se o prvoj multisenzornoj galeriji namijenjenoj slijepim i slabovidnim posjetiteljima na ovim prostorima. Poseban dio Galerije namijenjen je za obilazak uz zvuk i dodir gdje se održavaju izložbe posvećene poznatim hrvatskim slikarskim i kiparskim djelima iz 19. i 20. stoljeća. Taktilna galerija ciljanim skupinama posjetitelja približila je umjetnost kroz legende na brajici, taktilnim dijagramima i audiovodičima u pratnji prilagođenih kataloga izložbi. Jedna od prvih i posebnih prezentacija izložaka prilagođenih i drugim osjetilima osim vida je stol u koji su ugrađeni u staklu izrađeni dijagrami kako bi se prikazalo istaknuto djelo Golgota, slikara Ljube Babića. Uz posebno dizajniran stol, za sliku je snimljen i audiovodič.⁶¹

⁵⁹ Usp. Drugačiji i jednaki. URL: <http://www.msu.hr/stranice/drugaciji-i-jednaki/91.html> (2024-7-15)

⁶⁰ Usp. Isto.

⁶¹ Usp. Taktilna galerija – Inovacije. URL: <https://nmmu.hr/2009/01/02/taktilna-galerija-inovacije/> (2024-7-14)

6.4. Arheološki muzej Istre u Puli - izložba Prapovijest u rukama

U sklopu europskog projekta COME IN! s ciljem povećanja pristupačnosti izložbi i muzeja, 2019. godine u Arheološkom muzeju Istre postavljena je izložba Prapovijest u rukama. Izložba je osmišljena kako bi slijepim i slabovidnim posjetiteljima prezentirala prapovijesni način života što je zahtijevalo prilagođen izložbeni prostor, eksponate i natpise te interaktivnost. Katalog izložbe također je bio dostupan u izdanju za slijepo i slabovidno, na brajici.⁶² Izabrani predmeti na izložbi bili su prikaz svakodnevice prapovijesnog vremena te su za mnoge predmete poput nakita, oružja, nastambi i alata izrađene replike, a za one sadržaje koji nisu mogli biti replicirani, korišteni su taktilni crteži. Kako bi se na što bolji način izvršila potrebna prilagodba slijepima i slabovidnima, izložba je organizirana u suradnji sa slijepim osobama.⁶³

6.5. Muzej grada Šibenika – izložba Likovno djelo u percepciji slijepih osoba

U Muzeju grada Šibenika 2017. godine održana je izložba Likovno djelo u percepciji slijepih osoba. Izložba je namijenjena slijepim, slabovidnim i videćim osobama, stoga je izložbu bilo moguće percipirati taktilno, auditivno, olfaktivno i vizualno. Dio videćih posjetitelja kroz izložbu je prošao s povezom preko očiju kako bi ju pokušali doživjeti na sličan način kao slijepo i slabovidne osobe. Autorica je izložbe kiparica Ivona Biočić Mandić. Budući da se autorica bavi istraživanjem osjetila i percipiranjem umjetnosti taktilnim putem, na izložbi se odvio i prikaz dokumentarnog filma Dodir stopala, dodir ruke, koji je autorsko djelo autorice izložbe. U sklopu izložbe održala se radionica namijenjena za slijepu i slabovidnu te videću djecu, a radionica se bavila taktilnim istraživanjem i modeliranjem naslijepo u vodstvu autorice izložbe.⁶⁴

⁶² Usp. Grzunov, Gordan. Prapovijest u rukama / La preistoria nelle mani / Prehistory in hands, katalog izložbe, autorice tekstova / autrici della mostra / exhibition authors Maja Čuka, Đeni Gobić-Bravar, Pula: Arheološki muzej Istre, 2018.// Histria : godišnjak Istarskog povijesnog društva, 9(2019), str. 266.

⁶³ Usp. Funtek, Mladena; Gobić-Bravar, Đeni. Prapovijest u rukama: muzejski predmeti kroz replike i taktilne crteže: primjer pilot izložbe. // Annals for the History of Education 17, 17(2019), str. 119.

⁶⁴ Usp. Izložba za sva osjetila: Likovno djelo u percepciji slijepih osoba. URL: <https://www.usskz.hr/izlozba-za-sva-osjetila-likovno-djelo-u-percepciji-slijepih-osoba/> (2024-7-14)

6.6. Galerija Meštrović u Splitu – Audiovodič za slijepe i slabovidne osobe te publikacije za osobe s intelektualnim teškoćama

Za stalni postav Galerije Meštrović u Splitu 2020. godine napravljen je audiovodič za osobe oštećena vida. Audiovodič je osmišljen tako da bi posjetitelji mogli samostalno proći kroz postav muzeja, slušajući audiozapis, i opipati izložene skulpture uz detaljne opise vizualnih elemenata, veličine, izgleda i smještaja. Osim podataka o izlošcima, audiovodič pomaže u orijentiranju muzejom i sadrži informacije o muzeju. Projekti više kustosice Maje Šeparović Palada usmjereni na osobe s invaliditetom uključuju izradu reljefnih razglednica inspiriranih Meštrovićevim crtežima i izdavanje publikacija prilagođenih osobama s intelektualnim teškoćama, koje su jedinstven primjer inkluzije među brojnim publikacijama hrvatskog muzejskog izdavaštva.⁶⁵ Izdanja objavljena unutar biblioteke Lako razumljiva knjiga, ilustrirana su i prilagođena djeci i osobama s intelektualnim teškoćama kako bi im na jednostavan način približila muzejsku kulturu pružajući osnovne informacije o temi. Publikacije su izrađene u skladu s europskim standardom za izradu lako razumljivih informacija i pravilima Inclusion Europe.⁶⁶

6.7. Akcija „Muzeji za sve“ u Slavoniji

Muzejska udruga Istočne Hrvatske 2009. godine pokrenula je akciju Muzeji za sve. Akcija je pokrenuta s ciljem da se osobe s invaliditetom uključe u muzejske programe i da se senzibiliziraju pitanja invaliditeta. Akcija je rezultirala raznim pozitivnim promjenama unutar muzeja Udruge provođenjem raznih aktivnosti.⁶⁷

Galerija likovnih umjetnosti u Osijeku

U Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku ostvaren je niz programa u koje su uključene i osobe s invaliditetom. Voditeljica edukativne djelatnosti ove ustanove tragala je za pristupom koji će biti pogodan kreiranju programa za dječje vrtiće, škole te slijepe i

⁶⁵ Usp. „Audiovodič Galerije Meštrović za slijepe i slabovidne osobe“. URL: <https://mestrovic.hr/predstavljen-audiovodic-galerije-mestrovic-za-slijepe-i-slabovidne-osobe/> (2024-7-14)

⁶⁶ Usp. Objavljeno novo izdanje u biblioteci Lako razumljiva knjiga URL: <https://mestrovic.hr/objavljeno-novo-izdanje-u-biblioteci-lako-razumljiva-knjiga-ivan-mestrovic-u-parizu/> (2024-7-14)

⁶⁷ Usp. Muzeji za sve. // izdaje Muzejska udruga Istočne Hrvatske. / Zagreb: Muzejska udruga istočne Hrvatske, 2013. Str. 12.-13.

gluhe osobe kao i osobe sa psihičkim teškoćama. U želji da se svi posjetitelji osjećaju ravnopravnima, odabrana je prezentacija umjetničkog djela pomoću taktilnog pristupa. Fizičkim kontaktom s predmetom mogu se izazvati osjećaji i doživljaji. Nakon takve senzorne interakcije s predmetom posjetiteljima su pružene dodatne informacije o autoru djela i o umjetnosti. Organizirane su i razne aktivnosti prilagođene djeci s Downovim sindromom, slijepima i slabovidnima, gluhima, odraslima s psihičkim teškoćama, djeci iz Doma Klasje, roditeljima s djecom, radnicama koje su pratnja svojim šticienicima, profesorima i učenicima osnovnih i srednjih škola. Iako prije pridruživanja projektu osobe s invaliditetom nisu redovno posjećivale Galeriju, s vremenom su postale redovni posjetitelji. Što se tiče inkluzije slijepih i slabovidnih osoba, ostvarena je suradnja Galerije s udrugom Dodir, udrugom Svjetlost, Savezom slijepih i slično. Kako bi im se omogućila što potpunija muzejska iskustva, pomno su birani predmeti s karakteristikama koje su dodirrom posjetitelji mogli samostalno definirati. Za njih su se organizirale i razne aktivnosti i radionice poput izrade dekoracije, modeliranja pijeska, gline, radionice Brailleovog pisma i slično. Za osobe sa psihičkim teškoćama organizirane su likovne radionice u Galeriji i u njihovim domovima. Bile su to radionice slijepog tiska, otiska teksture, akvarela, tempera, drvenih boja i slično.⁶⁸ Za gluhe osobe organizirana su prilagođena vodstva na raznim izložbama u posebnim terminima, no s vremenom su ih djelatnici Galerije počeli uključivati u program Noć muzeja s namjerom da posjet bude u vrijeme kada dolaze i ostali građani. Djeci s Downovim sindromom organizirane su radionice slijepog tiska i izrade okvira zbog poželjnog poticanja motoričkog rada i kreativnosti. Organizirane su i radionice za korisnike Dječjeg doma Klasje i za umirovljenike.⁶⁹

Muzej Slavonije Osijek

Radionice u Muzeju Slavonije bile su namijenjene svim dobnim skupinama sudionika. Mladima se nastojalo prenijeti znanje i važnost očuvanja određene osječke tradicije dok su stariji sudionici tu tradiciju licitara ponovno iskusili. Na radionici su se izrađivali licitari namijenjeni za ukrašavanje muzejske božićne jelke. Budući da su u to vrijeme licitari sjeverne Hrvatske postali dio UNESCO-ve liste zaštićene svjetske

⁶⁸ Usp. Isto. Str. 19.-22.

⁶⁹ Usp. Isto. Str. 24.-25.

nematerijalne baštine, tema je bila prigodna. Zadnja je radionica održana netom prije Međunarodnog dana osoba s invaliditetom pa je u skladu s tim ugostila članove udruge Dodir za gluhoslijepe osobe. Udruga i Muzej već su imali uspješnu suradnju u obliku vodstava po muzejskim izložbama, a grupu su činile nagluhe, gluhe, slijepe i slabovidne osobe. Na radionici licitara, namijenjenoj osobama iz udruge Dodir, bile su dobrodošle i njihove obitelji. Na radionici su pomoć pružale prevoditeljice za znakovni jezik te članovi obitelji i voditelji. Organizator radionice pogriješio je ne uključivši u radionicu pored osoba s invaliditetom i ostale korisnike muzeja kako bi se integralnije postigao glavni cilj akcije. Kako bi se potaknuo senzibilitet mladih generacija na stanja gluhoće i naglušnosti, organizirane su radionice naziva Muzej i radio za sve, namijenjene uzrastu srednje i osnovne škole viših razreda. Radionice su se održavale u dva dijela. Prvi se iskustveni dio proveo u obilasku izložbe Povijest radija u Osijeku pod stručnim vodstvom uz slušanje walkmana. U drugom se dijelu grupno popunjavao upitnik vezan za izložbu zajedno s drugim sudionicima. Diskusija tijekom rješavanja upitnika bila je poticajna za promišljanje problema gluhoće i naglušnosti što je bio cilj takvog pristupa izložbi i njenoj grupnoj evaluaciji. Sudionici su dobili priliku poslušati glazbu kao da su i sami gluhi, osjetom vibracija. Na kraju radionice upoznati su s bontonom namijenjenim komunikaciji s osobama s invaliditetom te su ga dobili na dar. Još jedan način obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom održao se sa Školom primijenjenih umjetnosti i dizajna iz Osijeka s ciljem osvještavanja učenika o problemima koji prate invaliditet. U tjednima za vrijeme Dana osoba s invaliditetom učenici su pomoću tehnike plastičnog oblikovanja izrađivali ornamente na glinenim pločicama. Budući da su pločice bile namijenjene osobama s oštećenjem vida, kako bi taktilno doživjeli ornamente prapovijesnih predmeta, ornamenti su bili kadrirani s predmetima stalnog postava iz razdoblja prapovijesti. Učenici su se za izradu pripremali uz pomoć muzejskog pedagoga koji je za njih priredio situacije u kojima predmete mogu bez gledanja taktilno doživjeti.⁷⁰

Gradski muzej Virovitica

Uključenjem u akciju Muzeji za sve Gradski muzej Virovitica započeo je suradnju s Organizacijom slijepih i slabovidnih Virovitičko-podravske županije. Zbog

⁷⁰ Usp. Isto. Str. 27.-30.

neprilagođenosti prostora dvorca Pejačević u kojemu je Muzej smješten, djelovalo se izvan fizičkih granica Muzeja, u prostorima članova Organizacije. Kustosice Muzeja iz svojih su zbirki izdvajale po jedan predmet i tamo ga predstavljale i izlagale. Predmeti su izdvajani na temelju veličine i materijala te priče koju pričaju. Radilo se o manjim predmetima raznovrsnih materijala sa zanimljivom pričom. Uz stručno vodstvo suradnja je rezultirala pozitivnim iskustvom i dokazala kako neprilagođenost muzeja ne mora biti razlog da se osobe s invaliditetom ne uključi u muzejski program. S ciljem zbližavanja članova osmišljen je drugi program, usmjeren na dvije skupine, učenike završnih razreda srednje škole te slijepa i slabovidna osoba. Organizirana je izložba Priče iz povijesti Virovitice prilagođena slijepima i slabovidnima prema smjernicama za izlaganje. Izloženi su predmeti iz glavnih zbirki koji su predstavljali povijest i život u Virovitici. Izložba je rezultirala pozitivnim povratnim informacijama i poslužila kao ohrabrenje za razvitak takvih projekata u budućnosti. Za skupinu srednjoškolaca izložba je bila sredstvo poticanja za bolje razumijevanje slijepih i slabovidnih osoba. Učenici su nakon izložbe imali priliku taktilno, ali i putem drugih osjetila poput mirisa, doživjeti muzejske predmete i približiti se perspektivi slijepih i slabovidnih osoba. Sljedeća suradnja s Organizacijom slijepih i slabovidnih rezultirala je interaktivnim vodstvom na gostujućim arheološkim izložbama. Bez obzira na to što se svi predmeti nisu mogli doživjeti taktilno, posjetiteljima su prezentirane priče o predmetima što im je donijelo mnoge nove spoznaje. Zajedno s članovima Organizacije, na brajici su izrađena dva primjerka povijesnog pregleda virovitičkog muzeja od kojih je jedan ostao u Muzeju, a drugi je dan na čuvanje knjižnici Organizacije za potrebe članova.⁷¹

Gradski muzej Vukovar

U Gradskom muzeju Vukovar povodom priključivanja akciji Muzeji za sve, u aktivnosti koje su namijenjene školama i vrtićima obavezno su uključeni i učenici Osnovne škole Josipa Matoša u Vukovaru za djecu s teškoćama u razvoju, koja je jedina takva škola na području Vukovarsko-srijemske županije. Budući da su se radionice provodile tijekom adventskih svečanosti, na njima su se izrađivale čestitke, ukrasi i jaslalice namijenjene ukrašavanju prostora Gradskog muzeja Vukovar. S djecom s

⁷¹ Usp. Isto. Str. 33.-38.

poteškoćama u razvoju održana je i trodnevna arheološka radionica na kojoj se izrađivala Vučedolska čizmica od tekstila i glinamola.⁷²

⁷² Usp. Isto. Str. 41.

7. Istraživanje prilagođenosti zadarskih muzeja radu s osobama s invaliditetom

7.1. O muzejima grada Zadra

U ovome dijelu rada opisana je djelatnost i razvitak muzeja koji su sudionici ovog istraživanja. Zadar kao drevni grad krije bogatu povijest, a ovi su muzeji zajedno s građevinama u kojima se nalaze, izvori dokaza o njegovoj povijesti koja seže u daleku prošlost.

Narodni muzej Zadar

Unutar Narodnog muzeja u Zadru djeluju četiri odjela: Etnološki odjel, Galerija umjetnina, Muzej grada Zadra i Prirodoslovni odjel.

Etnološki odjel

Godine 1945. osnovan je Narodni muzej koji je uključivao Etnografski i Prirodoslovni odjel. Etnografski odjel započeo je s dvjestotinjak predmeta, uključujući tekstil, nakit, oružje i drvene predmete iz zbirke Dušana Jurkovića, prvog upravitelja muzeja. Prvotna lokacija Muzeja bila je u privatnoj vili, u zadarskoj četvrti Brodarica. Etnografski odjel otvoren je 30. travnja 1950. godine u Gradskoj straži uz pomoć Etnografskog muzeja Zagreb i profesorice Marijane Gušić. Prilikom otvorenja muzeji iz Zagreba i Splita posudili su 70 predmeta, a odjel je imao 29 vlastitih predmeta podijeljenih na dinarsko i jadransko područje, uključujući nošnje, tekstilne rukotvorine, nakit i tkanine. Do 1951. godine zbirka Etnografskog odjela narasla je na otprilike 300 predmeta od kojih su mnogi postali dijelom stalnog postava. Koncem iste godine zaposlena je etnologinja Olga Oštrić, što je označilo početak stručnog etnološkog rada. Od 1. siječnja 1952. godine Etnografski odjel postao je samostalni muzej, no 1962. godine vraćen je u sastav Narodnog muzeja. Tijekom pedesetih te šezdesetih godina prostor Gradske straže postao je premalen za veliki broj prikupljenih predmeta, te iako su postojali planovi za preseljenje u staru bolnicu, oni nisu ostvareni. Zbog ratne prijetnje 1991. godine stalni postav je uklonjen, a Gradska straža zahtijevala je

obnovu. Nakon rata etnografski je postav vraćen 2004. godine izložbom Etnološke osobitosti sjeverne Dalmacije. Prizemlje Gradske straže korišteno je za fotografije zbog svoje multifunkcionalnosti, pa je na katu izložena kultura stanovanja. U Gradskoj se loži održavaju povremene tematske izložbe. Godine 1994. naziv Etnografskog odjela promijenjen je u Etnološki odjel. Od 1975. godine dio odjela je i Etnografska zbirka u Velom lžu, iza koje stoje Danica Pekić i Neda Sutlović. Zbirka je 1994. godine postala područna zbirka Narodnog muzeja, naglašavajući iško lončarstvo. Problem prostora kontinuirano prati Etnološki odjel što otežava rad, otkup predmeta i smještaj depoa. Osim prikupljanja predmeta Odjel sakuplja fotodokumentaciju, audiodokumentaciju i diadokumentaciju te stare razglednice i filmsku dokumentaciju surađujući s Etnološkim zavodom pri Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Filmovi dokumentiraju razne oblike rukotvorstva, zanata i običaja sjeverne Dalmacije. Svijest o važnosti aktivnog učenja etnološkog naslijeđa usmjerila je Odjel prema organiziranju radionica na upoznavanje tradicijske kulture sjeverne Dalmacije. Etnološki odjel surađuje s katedrom etnologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu i od 2005. godine s Odjelom za etnologiju i kulturnu antropologiju pri Sveučilištu u Zadru, pružajući praksu studentima. Danas Etnološki odjel nije samo mjesto za upoznavanje s tradicijskom kulturom sjeverne Dalmacije, nego i prostor za dijalog s kulturnom baštinom i traženje kulturnog identiteta u suvremenim uvjetima.⁷³

Prirodoslovni odjel

Korijeni Prirodoslovnog odjela Narodnog muzeja Zadar sežu još iz vremena francuske uprave nad Zadrom, kada je Vincenzo Dandolo, tadašnji namjesnik, uložio značajna sredstva u osnivanje Prirodoslovnog kabineta u sklopu Zadarskog liceja. Tijekom druge austrijske vladavine prirodoslovni kabinet i nastava prirodopisa bili su ukinuti sve do 1832. godine. Tada je namjesnik Dalmacije, general grof Vjenceslav Vetter von Lillienberg izdao proglas kojim je pozvao građane i nadležna da pomognu pri osnutku Narodnog muzeja, čije bi zbirke bile sačinjene od predmeta iz prirodnih znanosti, industrijskih i narodnih djelatnosti te starina. Potaknuti pozivom mnogi su građani

⁷³ Usp. Etnološki odjel. URL: <https://www.nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/etnoloski-odjel,3.html> (2024-05-14)

počeli slati razne uzorke prirodnina iz Dalmacije i dalekih krajeva. U početku je Muzej bio smješten u dijelu Pučke škole, a poslije je premješten u dvorane Gimnazije u bivšem Samostanu sv. Krševana. Značajan doprinos u prikupljanju i održavanju zbirki dali su gimnazijski profesori prirodnih znanosti, poput dr.sc. Menisa, profesora Francesca Lanze i botaničara prof. Alschingera. Nakon smrti Lillienberga 1840. godine, državna podrška je prestala, što je dovelo do postupnog gašenja Muzeja. Godine 1877. prirodoslovne zbirke prenesene su u zadarsku gimnaziju, a arheološke zbirke u Crkvu sv. Donata. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća profesor Mihajlo Katuriće i knez Vranski Hubert Borelli ponovno su pokrenuli inicijativu za osnivanje samostalnog Prirodoslovnog muzeja. Katuriće je 1886. godine počeo formirati posebnu zbirku koja je sadržavala vodozemce, dalmatinske gmazove, slatkovodne ribe, fosile i rijetke ribe Jadrana. Borelli je također prikupljao prirodnine. Zatim je 1900. godine osnovan Odbor utemeljitelja za Gradski prirodoslovni muzej u Zadru. U siječnju 1901. godine odbor je predložio Zemaljskom odboru osnivanje muzeja, uz spajanje zbirki Katuriće i Borellija. Novi muzej sadržavao je zbirke Katuriće i Borellija te donacije građana Zadra i drugih dalmatinskih općina. Gradonačelnik L. Ziliot podržao je inicijativu pružajući potrebne resurse za muzej. Gradska općina je 28. studenog 1905. odobrila osnivanje društva i Muzeja. Mnogi donatori pomogli su u uređenju Muzeja, a posebno su se istaknuli Josip Sasso i Spiridion Brusina. Nakon smrti Katuriće, tijekom Prvog svjetskog rata, Muzej je počeo propadati. Godine 1929. građu su privremeno prenijeli u Gimnaziju u sv. Krševanu. Tijekom talijanske vlasti, između svjetskih ratova, muzejska je djelatnost smanjena, a Muzej je bio otvoren samo nedjeljom. Tijekom Drugog svjetskog rata Muzej je pretrpio velika oštećenja. Nakon rata kulturni djelatnici spasili su ostatke prirodnina i smjestili ih u tadašnji Dom JNA. Novi narodni muzej, osnovan je 1945. godine. Nekoliko godina kasnije, nova lokacija Muzeja postala je gradska četvrt Brodarica. Godine 1949. Dušan Jurković imenovan je direktorom prirodoslovne i etnološke zbirke. Godine 1952. osnovani su Prirodoslovni muzej i Etnološki muzej, a etnološka i prirodoslovna zbirka su razdvojene. Prirodoslovni je muzej 1963. godine smješten u Palači bivših mletačkih providura te austrijskih namjesnika, gdje djeluje i danas.⁷⁴

⁷⁴ Usp. Prirodoslovni odjel. URL: <https://www.nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/prirodoslovni-odjel.2.html> (2024-05-14)

Galerija umjetnina

Galerija umjetnina koja je osnovana 1948. godine, kao samostalna ustanova djelovala je od 1963. godine. Bila je to prva institucija u Zadru koja je bila posvećena prikupljanju, čuvanju i predstavljanju umjetničkih djela, uglavnom iz 20. stoljeća. Zadar je, bez prethodne likovne aktivnosti i tradicije, započeo od nule. Za razliku od drugih gradova s bogatom umjetničkom tradicijom, Zadar nije imao kontinuirani razvoj likovnog stvaralaštva zbog nesretnih povijesnih okolnosti. Stoga je ideja osnivanja Galerije umjetnina bila od neprocjenjive vrijednosti. Fond koji je u početku brojao 80 radova narastao je na 1.700 muzejskih predmeta zahvaljujući otkupima i donacijama. Također, fond je uključivao otprilike 30.000 negativa iz opusa fotoreportera Ante Brkana. U posjedu Galerije umjetnina nalaze se umjetnine iz 17., 18. i 19. stoljeća, uključujući i poznati "Ugljanski triptih" iz 13. stoljeća, a najveći dio zbirke čine djela iz 20. stoljeća. Zbirka se sastoji od nekoliko dijelova: Zbirke starog slikarstva, Zbirke umjetnosti 19. i 20. stoljeća (do 1945. godine), Zbirke ikona, Zbirke suvremene umjetnosti, Zbirke fotografija i Zbirke negativa Ante Brkana. Galerija je kasnije smještena u Providurovoj palači, a prostire se na 665 m² prostora. Misija Galerije uključuje prikupljanje umjetnina, istraživanje, čuvanje građe te izložbeno-prezentacijsku djelatnost. Fond se prezentira unutar šest tematskih cjelina. Također, Galerija organizira Salon mladih, koji uz prekide traje od 1977. godine, te brojne retrospektive, samostalne i skupne izložbe hrvatskih te svjetskih umjetnika. Osim toga, Galerija je gostovala u drugim gradovima Hrvatske, s drugim muzejima je suorganizirala izložbe te su u Galeriji gostovale izložbe drugih galerija i muzeja. Zbog renoviranja 2006. godine Galerija je preseljena, a izložbene aktivnosti odvijaju se samo u izložbenom paviljonu Gradske lože, dok su velike izložbe privremeno obustavljene.⁷⁵

⁷⁵ Usp. Galerija umjetnina. URL: <https://www.nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/galerija-umjetnina,1.html> (2024-05-15)

Muzej grada Zadra

Prvobitno zasnovan kao samostalna pravna osoba 1960. godine, Muzej grada Zadra se zatim pod nazivom Kulturno-historijski odjel nakon dvije godine integrira u Narodni muzej Zadar. Kada je uspostavljena neovisna Republika Hrvatska, Narodni se muzej reorganizirao i spojio Kulturno-historijski odjel s Odjelom radničkog pokreta, NOB-a i socijalističke izgradnje čiji je skraćeni naziv bio Odjel revolucije, u jedan odjel, odjel nazvan Muzej grada Zadra. Muzej je djelovao u građevini koja je prije Napoleona bila krilo samostana, poslije toga je pretvoreno u licej, nakon toga u pučku školu te ekonomski tehnikum. Zgrada je stradala tijekom Drugog svjetskog rata u savezničkom bombardiranju, a zbog potreba Muzeja grada Zadra obnovljena je 1962. godine. Odjel se bavi sakupljanjem kulturnih dobara koja su nastala počevši od kraja XIII. stoljeća pa sve do današnjeg dana, a podijeljena su u dvije zbirke - kulturno-historijsku zbirku i zbirku novije povijesti. Lapida koja su izdvojena iz lapidarija Arheološkog muzeja Zadar predstavljala su prvu muzejsku građu. U prvih pedeset godina sljedeći fondovi muzejske građe postali su dijelom kulturno-historijske zbirke: stara majolica, portreti, staklo, stare fotografije, namještaj, stare razglednice, oružje, sitni uporabni predmeti, makete, oružje itd. Unutar Zbirke novije povijesti sakupljeni su dokumenti, zastave, fotografije iz NOB-a, oružje, tiskovine, značke, plakati itd. Prije izrade novog postava stalni je postav zamijenila stalna izložba pod imenom Šest salonskih priča koja je izložena u Kneževoj palači. Izložba tematizira segmente, tragove te elemente povijesnog mozaika koji karakterizira šest povijesnih razdoblja grada Zadra. Kroz izložbu se može steći doživljaj o životu i ukusu stanovnika grada tog vremena promatrajući izložene eksponate koji su bili dijelom zadarske povijesti u trajanju od nekoliko stoljeća.⁷⁶

Muzej antičkog stakla

Muzej antičkog stakla osnovan je u lipnju 2006. godine Uredbom Vlade Republike Hrvatske te je smješten u obnovljenoj povijesnoj palači Cosmacendi koja je 1877. godine izgrađena na bastionu sv. Marcele. Palači je zbog rasporeda stalnog postava

⁷⁶ Usp. Muzej grada Zadra. URL: <https://www.nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/muzej-grada-zadra,4.html> (2024-05-15)

i ostalih muzejskih službi dodan novi objekt na sjevernoj strani. Muzej je za posjetitelje službeno otvoren 5. svibnja 2009. godine. Muzej Antičkog stakla u Zadru državni je i specijalizirani arheološki muzej. Zbirka postava Muzeja sastoji se od 5000 različitih predmeta od stakla iz doba koje seže od I. stoljeća pa sve do V. stoljeća poslije Krista. Stalni postav obuhvaća preko 1500 predmeta i podijeljen je na osam tematskih cjelina. Od dodatnih sadržaja istaknute su razne staklarske radionice koje se u Muzeju antičkog stakla održavaju tijekom cijele godine. Staklopuhačka radionica posjetiteljima pruža iskustvo promatranja izrade replika antičkog stakla metodom ručnog puhanja stakla. Na radionicama izrade staklenog nakita koristi se metoda rada na plameniku, a obavlja se i izrađivanje suvenira koristeći metodu fuzije. Osim navedenih, održava se i radionica u kojoj se na plameniku izrađuju predmeti od laboratorijskog borosilikatnoga stakla. U Muzeju se nalazi i suvenirnica opremljena raznim publikacijama te suvenirima koji su plodovi održanih muzejskih radionica. Također, unutar Muzeja nalaze se dvije polivalente dvorane u kojima se mogu održavati predavanja, povremene izložbe, projekcije dokumentarnih filmova koji tematiziraju izradu stakla te predstavljanja knjiga. Sastoji se od: Odjela za arheologiju, Odjela antičkog stakla, Odjela povijesnog stakla, Odjela za restauraciju i istraživanje, Odjela za dokumentaciju i Knjižnice.⁷⁷

Odjel za arheologiju bavi se valorizacijom arheoloških konteksta unutar kojih se pronalazi staklo raznih povijesnih razdoblja, prvenstveno antičkog. Arheološka istraživanja unutar Odjela za arheologiju obuhvaćaju šire zadarsko područje te se surađuje s drugim srodnim institucijama u bavljenju kulturnom baštinom. Kao jedno od najistaknutijih istraživanja treba spomenuti projekt koji se bavi istraživanjem nalazišta Asseria. Radi se o liburnsko-rimskom nalazištu u blizini Benkovca. Bitno je spomenuti i naselje Kopila na Korčuli. To je pretpovijesno naselje u čijem istraživanju Arheološki odjel sudjeluje kao partner. Najveći broj nalaza istočne obale Jadrana koji datiraju iz predrimskog doba pronađeni su u istraživanjima monumentalnih grobnica koje datiraju iz vremena od 4. do 1. stoljeća prije Krista. Rezultate istraživanja Odjel predstavlja na razne načine poput sudjelovanja na skupovima, izlaganja u časopisima, monografijama i zbornicima, izložbama i stručnim predavanjima.⁷⁸ Odjel antičkog stakla svoje projekte počeo je razvijati 2009. godine. Jedna je od glavnih sastavnica

⁷⁷ Usp. O nama. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/o-muzeju/o-nama> (2024-05-16)

⁷⁸ Usp. Odjel za arheologiju. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/odjel-za-arheologiju> (2024-05-16)

Muzeja kojoj je primarna djelatnost sabiranje, čuvanje, dokumentacija i istraživanje građe. Osim tih djelatnosti Odjel se bavi i znanstvenom valorizacijom te prezentiranjem antičkih artefakata od stakla. U sklopu Odjela provode se nova istraživanja u području znanosti i tehnologije stakla kako bi se ispunila obrazovna i znanstvena djelatnost. Neki od programa koje provode djelatnici Odjela edukativni su programi, radionice, tečajevi, predavanja, stručna vodstva i slično. Viši se kustosi bave najširim opusom tema iz područja antičkog staklarstva te građanstvu stoje na raspolaganju pri upitima i pružanju pomoći vezanoj za znanstvena istraživanja i predmete. Antička staklena građa koju Odjel vrednuje i obrađuje, organizirana je unutar zbirke koje obuhvaćaju razne vremenske periode, a u njima se čuvaju razni predmeti svakodnevnog uporabe.⁷⁹ Odjel povijesnog stakla uspostavljen je posljednji. Bavi se sabiranjem, stručno znanstvenom valorizacijom te dokumentiranjem građe od stakla koja potječe iz postantičkog vremena. Zbirka na kojoj se Odjel temelji zbirka je srednjovjekovnog i novovjekovnog stakla. Fond zbirke sastoji se od nalaza istraživanja s arheoloških nalazišta zadarskog područja te od otkupa i donacija. Predmete zbirke sačinjavaju većinom svakodnevni uporabni predmeti poput posuđa, ljekarničkog stakla, ambalaže, rasvjetnih tijela i slično. Predmeti zbirke datiraju iz vremena od 13. do 19. stoljeća. Odjel povijesnog stakla bavi se aktivnostima koje za cilj imaju širenje i sistematizaciju fond. Osim toga, unutar Odjela nastaju nove zbirke koje se izdvajaju prema parametrima stila, kronologije i tipologije.⁸⁰ Odjel za restauraciju i istraživanje počeo je djelovati pri osnivanju Muzeja antičkog stakla 2006. godine. Odjel je u početku, do 2009. godine, djelovao u prostoru Arheološkog muzeja u Zadru, a unutar Muzeja antičkog stakla počeo je s radom u svibnju, nakon otvorenja gdje je smješten u laboratorij Muzeja. Odjel za restauraciju i istraživanje primarno se bavi aktivnom i preventivnom zaštitom te obradom pokretne staklene arheološke građe kako bi kao krajnji rezultat tu građu izložili te stručno i znanstveno prezentirali. U svrhu istraživanja restauratorskih i staklarskih tehnika srednjeg vijeka i antike, na odjelu se provode i programi eksperimentalne arheologije. Pored toga odvijaju se i sistematizirani programi u kojima se provodi fizička analiza staklenih uzoraka te se izrađuju baze podataka o kolekciji rimskog stakla iz Muzeja antičkog stakla. Ustrojne jedinice

⁷⁹ Usp. Odjel antičkog stakla. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/odjel-antickog-stakla> (2024-05-16)

⁸⁰ Usp. Odjel povijesnog stakla. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/odjel-povijesnog-stakla> (2024-05-16)

muzeja, unatoč primarnom fokusu na arheološku građu antike, bave se i građom koja potječe iz drugih povijesnih razdoblja te se pored kopnenih nalazišta crpe i podmorna te podvodna nalazišta arheoloških materijala. Kroz sve aktivnosti Odjela nastoji se vjerodostojno i kvalitetno interpretirati staklenu arheološku baštinu pri čemu uvelike pomaže interdisciplinarna suradnja s ostalim institucijama. Rezultati takvih suradnji predstavljaju se na međunarodnim i domaćim stručnim skupovima, a neke od institucija s kojima Muzej surađuje su Zavod za javno zdravstvo u Zadru, Istraživačka jedinica Vicarte u Portugalu te Institut Ruđer Bošković u Zagrebu. Odjel surađuje i sa studentima koji se bave zaštitom kulturne baštine unutar Odjela za restauraciju na Umjetničkoj akademiji u Splitu, s kojima dijeli teorijsko i praktično iskustvo rada na Odjelu.⁸¹ Muzejska dokumentacija koja je temelj djelatnosti Odjela za dokumentaciju, zaštićena je kao kulturno dobro, kako je navedeno u Zakonu o muzejima, te se s time u skladu s posebnim Pravilnikom propisuje njezino vođenje. Obradom muzejske građe te djelatnosti Muzeja nastaju podaci koji se prikupljaju, obrađuju, pohranjuju i organiziraju i na taj način nastaje muzejska dokumentacija. Muzej antičkog stakla u Zadru prikupljanjem muzejske dokumentacije bavi se još od osnutka muzeja 2006. godine, a od 2008. godine, kad je dijelom osoblja postao muzejski dokumentarist, dokumentaciju obrađuje i digitalizira. Voditelj Odjela za dokumentaciju viši je kustos dokumentarist koji se prema Zakonu o muzejima nalazi među višim stručnim zvanjima. Viši kustos dokumentarist primarno se bavi nadzorom vođenja primarne muzejske dokumentacije te pored toga vođenjem i obradom sekundarne muzejske dokumentacije. Sekundarni se dokumentacijski fondovi Muzeja antičkog stakla dijele na: fond hemeroteke, audiovizualne fondove, evidencije izložbi, događanja, stručnog i znanstvenog rada i slično. Fondovima, osim stručnog muzejskog osoblja, na zahtjev mogu pristupiti i vanjski korisnici Muzeja.⁸² Posljednji odjel Muzeja antičkog stakla u Zadru je Knjižnica koja je dio sastava Muzeja, a počinje djelovati otvorenjem Muzeja 2009. godine. Budući da se radi o specijalnoj knjižnici, primarno je namijenjena muzejskim djelatnicima u njihovom stručnom i istraživačkom radu dok njezinu građu mogu koristiti i vanjski korisnici, ali samo unutar prostora Knjižnice. Više od 2200 jedinica građe koje Knjižnica broji obuhvaćaju područja arheologije, povijesti i

⁸¹ Usp. Odjel za restauraciju i istraživanje. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/odjel-za-restauraciju-i-istrazivanje> (2024-05-17)

⁸² Usp. Odjel za dokumentaciju. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/odjel-za-dokumentaciju> (2024-05-18)

umjetnosti, a u posebnom je fokusu nadopunjavanje fonda građom iz područja antičkog stakla, posebice zbog njene malobrojnosti u Hrvatskoj. Muzej se bavi i izdavačkom djelatnošću, pa međuostalim izdaje godišnji časopis Asseria i brojne izložbene kataloge.⁸³

Stalna izložba crkvene umjetnosti – Zlato i srebro grada Zadra

Premda se ne radi o samostalnom muzeju, u istraživanje je uključena i stalna izložba crkvene umjetnosti grada Zadra koja djeluje kao stalni postav u sklopu samostana zadarske Crkve svete Marije. Zlato i srebro grada Zadra jedna je od najvrjednijih hrvatskih stalnih izložbi. Prostire se unutar osam dvorana samostana unutar kojeg obitavaju i o kojemu se brinu sestre benediktinke. Izložba prikazuje artefakte koji potječu iz razdoblja koje obuhvaća period od 7. do 18. stoljeća, posebno srednjeg vijeka kada je Zadar glasio za najbitnije istočnojadransko obalno središte. Zlato i srebro Zadra formirano je 1972. godine, premda je ta priča započeta oko dvadeset godina ranije.⁸⁴

Arheološki muzej Zadar

Arheološki muzej Zadar državni je muzej čija djelatnost obuhvaća područja Zadarske županije te otoke Rab i Pag. Odjeli koji djeluju unutar Muzeja su Odjel srednjovjekovne, antičke, i prapovijesne arheologije, Odjel novog vijeka, Odjel pedagoško-andragoške djelatnosti, Odjel podmorskih arheoloških istraživanja, Konzervatorsko-restauratorski odjel i Knjižnica te Muzej ninskih starina koji se nalazi u gradu Ninu. Arheološki muzej u Zadru čuva više od 100 000 raznolikih muzejskih artefakata koji sežu iz povijesnih razdoblja od paleolitika pa sve do kraja 11. stoljeća. Muzej se bavi raznim arheološkim istraživanjima poput zaštitnih, sondažnih i sistemskih, bavi se obradom i zaštitom arheološke građe te prezentiranjem iste i organizira povremene, a i ugošćuje takve izložbe. Arheološki muzej Zadar proizvodi kopije arheoloških predmeta te reproducira keramičke, staklene, gipsane, metalne i

⁸³ Usp. Knjižnica. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/knjiznica> (2024-05-19)

⁸⁴ Usp. Zlato i srebro Zadra. URL: <https://zadar.travel/hr/novosti/gold-and-silver-of-zadar> (2024-05-20)

kamene predmete. Arheološki muzej u Zadru osnovan je kao dio sveopćeg muzeja čiji je zadatak bio sakupljanje i čuvanje svih tragova, ostataka, spomenika, dijelova života, prirode, kulture, tehnike koji datiraju od najranijih razdoblja do suvremenog doba. Muzej je osnovan 1832. godine, a djelovao je pod imenom Narodni ili Pokrajinski muzej. Tada je već spomenuti austrijski namjesnik Vetter Vjenceslav von Lilienberg pokrenuo prikupljanje građe iz cijele Dalmacije u Zadru koji je bio sjedište pokrajine. On je kroz razne načine, poput darovanja prvih predmeta za muzej, pomagao napretku i promicao kulturu, znanost, obrazovanje i gospodarstvo u pokrajini. U samim počecima Muzeja građa je bila smještena u prostoriji osnovne škole, a nakon toga u gimnaziji unutar bivšeg samostana sv. Krševana u Zadru. Godine 1877., kada je Crkva sv. Donata ostala napuštena i u službi skladišta, ukazala se pogodna prilika da se arheološka zbirka odvoji. Ivan Smirić, u to doba novopečeni konzervator Zadra, uz pomoć je Središnjeg povjerenstva za čuvanje spomenika u namjeri smještanja Arheološkog muzeja počeo s procesom čišćenja, uređenja i konzerviranja crkve sv. Donata te odmah započeo i sakupljanje kulturno-povijesne i arheološke građe u Crkvi sv. Donata. Velike količine arheološke i kulturno-povijesne građe naglo su se povećavale, posebice od 1892. godine kada su u tijeku bila velika iskapanja u Asseriji, Ninu, Zadru i mnogim drugim nalazištima. Količina građe povećavala se i zbirkama koje je darovala obitelj Borelli, Medović i druge, te slučajnim nalazima i slično. U sklopu Muzeja se u Sv. Donatu prikazivala arheološka i povijesna građa koja je obuhvaćala period od prapovijesti do suvremenoga doba. Kamena je građa bila izložena u prizemlju, na katu i po zidovima, a sitnija građa u dijelu matroneja. Muzej je prolazio kroz važne promjene između dva svjetska rata, a u trenutku raspada Austro-Ugarske Monarhije Zadar se pripojio Italiji prema Rapalskom ugovoru iz 1920. godine. Djelatnost Muzeja u doba talijanske vladavine bila je ograničena na područje grada, a ostatak sjeverne Dalmacije pripao je stručnom djelokrugu Arheološkog muzeja u Splitu i Muzeju hrvatskih starina u Kninu. U periodu između 1929. i 1931. godine na pločniku foruma uređen je dio lapidarija, a stalna je izložba obnovljena s djelomično izmijenjenom građom. Kada se talijanska vlada povukla iz Zadra, odnesena je većina vrijedne građe, posebice manji predmeti i neke od inventarnih knjiga. Upravna zgrada u kojoj su se nalazili svi odjeli Muzeja uključujući biblioteku, spremište i radne prostorije, bila je zapaljena u bombardiranjima grada u periodu između 1943. i 1944. godine. Ostala je pošteđena jedino Crkva sv. Donata zajedno sa zbirkama koje su u njoj bile izložene. Te su neprilike zahtijevale pokretanje novog muzejskog i

znanstvenog rada, okupljanje novih radnika, terenski rad, novi prostor, novu knjižnicu i ostale službe. Godine 1954. muzej se seli u zgradu koja je prije toga bila u službi Zavoda sv. Dimitrija, a poslije Filozofskog fakulteta. Prostirao se u području prizemlja i prvoga kata. Kasnije se Muzej iselio zbog širenja Filozofskog fakulteta današnjeg Sveučilišta u Zadru. Muzej se nakon obnove Samostana i crkve sv. Marije tijekom 1971. i 1972. godine preselio tamo. Stalne izložbe koje su pokrivale razdoblje srednjeg vijeka postavljene su u prizemlju, rimsko doba na prvom katu, a na drugom katu postavljena je stalna izložba prapovijesti te su pri tome korištene tada najsuvremenije metode. Danas se u prizemlju Arheološkog muzeja u Zadru izlažu ostatci iz vremena između 7. i 12. stoljeća, a najveći dio njih vezan je uz duhovnu i materijalnu kulturu hrvatskog naroda. Prvi je kat prepun predmeta koji su odraz života u sjevernoj Dalmaciji u doba Rimljana, a prethistorijski arheološki materijali, koji sežu iz metalnog te kamenog doba, izloženi su na drugome katu Muzeja. U današnjem sastavu Muzeja nalaze se i dva dislocirana objekta - Muzej ninskih starina i sklop bivšeg Samostana sv. Nikole. U Muzeju ninskih starina nalazi se arheološka područna zbirka zajedno sa stalnim postavom, a u Samostanu sv. Nikole nalaze se razne službe i odjeli poput Fotolaboratorija, Preparatorske i konzervatorsko-restauratorske radionice, Knjižnice, Crtaonice, Pedagoško-andragoškog odjela i Odjela za pomorsku arheologiju.⁸⁵

7.2. Cilj i hipoteze istraživanja

Osnovni cilj istraživanja je bio utvrditi provedenost pristupačnosti zadarskih muzeja u odnosu na obvezne zakonske odredbe iz Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

Glavna istraživačka pitanja:

1. Jesu li zadarski muzeji prostorno prilagođeni za rad s osobama s invaliditetom prema obveznim zakonskim odredbama?
2. Provode li zadarski muzeji u svom radu aktivnosti koje su namijenjene osobama s invaliditetom?

Hipoteza: Zadarski muzeji nisu dovoljno prilagođeni radu s osobama s invaliditetom.

⁸⁵ Usp. [O muzeju](https://amzd.hr/o-muzeju/). URL: <https://amzd.hr/o-muzeju/> (2024-05-21)

7.3. Metodologija istraživanja

7.3.1. Uzorak

Uzorak ovog istraživanja čine svi muzeji i jedina samostalna izložba na području grada Zadra a to su:

1. Narodni muzej Zadar
2. Muzej antičkog stakla Zadar
3. Arheološki muzej Zadar
4. Stalna izložba crkvene umjetnosti

Važno je naglasiti da je u sklopu Narodnog muzeja u Zadru istraživanje provedeno u zgradi Etnološkog odjela i Kneževe palače koja je izložbeni prostor Muzeja. U njoj se nalazi stalna izložba 6 salonskih priča iz zbirke Muzeja grada Zadra i u njoj se odvijaju ostale razne izložbe Narodnog muzeja. Ostali odjeli nisu otvoreni za javnost osim u povremenim prilikama, stoga nisu uključeni u istraživanje.

7.3.2. Istraživačke metode

U ovom istraživanju koristila se metoda strukturiranog intervjua.

Unutar klasifikacije prema formalnosti i strukturi intervjua može biti strukturiran, polustrukturiran i nestrukturiran. Za strukturirani intervjua koristi se unaprijed definiran upitnik što ga čini standardiziranim.⁸⁶ Upitnici su tipični za metode ankete i strukturiranog intervjua.⁸⁷

Što se tiče nekih karakteristika strukturiranog intervjua, ispitanik može biti bilo tko, neovisno o osobinama populacije. Sigurnost je u pravog ispitanika visoka, ali je pristranost u odgovaranju moguća zbog greške ispitivača ili konzultiranja s drugima. Odabrana veličina uzorka ovisna je o raspoloživim ispitivačima, a preporučena duljina upitnika ovisna je o lokaciji na kojoj se odvija. Tip pitanja koji je prikladan za strukturirani intervjua otvoreni je i zatvoreni tip zajedno sa složenim i složeno formuliranim pitanjima. Vrijeme koje je potrebno za prikupljanje upitnika ovisi o više faktora kao što je veličina

⁸⁶ Usp. Tkalac, Verčić, Ana; Sinčić, Čorić, Dubravka; Pološki, Vokić, Nina. Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: Kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb: M.E.P. Consult., 2010. Str 109.

⁸⁷ Usp. Isto. Str. 103.

uzorka, broj ispitivača, broj pitanja i slično. Uloga je ispitivača da ispitanike potiče na sudjelovanje, da ih vodi kroz pitanja i odgovara na njihova pitanja.⁸⁸ Koraci u provođenju strukturiranog intervjua uključuju pripremu upitnika, nastojanje prethodnog kontaktiranja potencijalnih ispitanika putem telefona ili elektronske pošte uz najavu dolaska ispitivača te bilježenje vremena i trajanja razgovora, popunjenosti upitnika zajedno s razlozima neuspjeha ako do istoga dođe. Ako je sa ispitanicima dogovoren termin razgovora, isti treba i poštivati.⁸⁹

Upitnik koji je izrađen unaprijed za potrebe provođenja intervjua sadrži pitanja podjeljena u dvije skupine. Prva se odnosi na obvezne zakonske elemente u provedbi prostorne pristupačnosti u muzejima prema Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću. „Pravilnik navodi obveznu primjenu elemenata pristupačnosti za građevine kulturne namjene koje se moraju projektirati i biti izvedene tako da ovisno o svojoj namjeni sdrže elemente pristupačnosti iz članaka 16., 17., 18., 32. i 34. pravilnika.“⁹⁰ Druga skupina pitanja odnosi se na postojanje oblika prilagođenosti koji nisu navedeni u upitniku, razloge moguće neprovedenosti prilagođenosti i provođenje aktivnosti namijenjenih za osobe s invaliditetom.

7.4. Upitnik

UPITNIK O PRILAGOĐENOSTI GRAĐEVINE OSOBAMA S INVALIDITETOM (izrađen prema Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti)

1. Može li svaki posjetitelj bez obzira na invaliditet pristupiti ulaznom prostoru vašeg muzeja? (elementi pristupačnosti ili izravno s javne površine)
da ne
2. Može li svaki posjetitelj ući u zgradu muzeja bez obzira na invaliditet? (prilagođena vrata, pristupačna kvaka, visina praga...)
da ne

⁸⁸ Usp. Isto. Str. 105.

⁸⁹ Usp. Isto. Str. 107.

⁹⁰ Usp. Bosnar Salihagić, Željka.....[et al.]. Op.cit. Str.37.

3. Jesu li sve hodne površine i komunikacije prilagođene nesmetanom kretanju svih skupina posjetitelja bez obzira na invaliditet? (svladavanje visinskih razlika, vrata bez praga, oznake, komunikacije...)
da ne
4. Nalaze li se na ulazu potrebne oznake pristupačnosti?
da ne
5. Nalaze li se u prostoru muzeja potrebne oznake pristupačnosti postavljene na odgovarajućoj visini?
da ne
6. Postoji li u muzeju WC kojemu mogu pristupiti i koristiti ga svi posjetitelji bez obzira na invaliditet? (širina vrata, pristupačna kvaka, visina WC školjke, držač za ruke...)
da ne
7. Pult ispunjava uvjete pristupačnosti za :
 - a) osobu u invalidskim kolicima
da ne
 - b) gluhe osobe i osobe oštećenog sluha
da ne
 - c) slijepe i slabovidne osobe
da ne
8. Oglasni pano postavljen je na odgovarajućoj visini i pristupačan je osobama s invaliditetom?
da ne
9. Postoje li u vanjskim i unutarnjim prostorima te ulazu u muzej taktilne podne trake?
da ne
10. Ako u muzeju postoje prostorije veće od 500 m kvadratnih, je li u njima za posjetitelje oštećena sluha osigurana induktivna petlja?
da ne

DODATNA PITANJA O PRILAGOĐENIM SADRŽAJIMA (nisu kreirana prema Pravilniku)

11. Postoje li neki oblici prilagođenosti koji nisu navedeni u upitniku? Ako postoje, koji su to oblici?

da ne

Ostali oblici prilagođenosti:

12. Provodite li u praksi ikakve aktivnosti s osobama s invaliditetom? Ako provodite, koje su to aktivnosti?

da ne

Aktivnosti s osobama s invaliditetom:

13. Ako zakonska odredba o pristupačnosti nije provedena, u cjelosti ili djelomično, koji je tomu razlog?

7.5. Rezultati

	NMZ ETNOLOŠKI	NMZ KNEŽEVA	MAS	AMZ	SICU
1.PRISTUPAČAN ULAZNI PROSTOR	✗	✓	✓	✗	✗
2.PRILAGOĐEN ULAZ U ZGRADU	✗	✓	✓	✗	✗
3.PRILAGOĐENOST HODNIH POVRŠINA	✗	✓	✓	✗	✗
4.OZNAKE PRISTUPAČNOSTI - ULAZ	✗	✗	✗	✗	✗
5. OZNAKE PRISTUPAČNOSTI - MUZEJ	✗	✗	✗	✗	✗
6.PRILAGOĐENI WC	✗	✓	✓	✗	✗
7.PRISTUPAČAN PULT	✗	✗	✗	✗	✗
8.PRISTUPAČAN OGLASNI PANO	✗	✓	✗	✗	✗
9.TAKTILNE PODNE TRAKE	✗	✗	✗	✗	✗
10.INDUKTIVNA PETLJA	✗	✗	✗	✗	✗

Slika 1. Tablični prikaz rezultata istraživanja

Kao što se može vidjeti iz tabličnog prikaza rezultata provedenog intervjua:

Prilagođen pristup ulaznom prostoru imaju dva muzeja, Kneževa palača te Muzej antičkog stakla.

Prilagođen ulaz u zgradu također imaju Kneževa palača i Muzej antičkog stakla.

Prilagođene hodne prostore ponovno imaju Kneževa palača i Muzej antičkog stakla.

Oznake pristupačnosti na ulazu u muzej nema nijedan muzej.

Oznake pristupačnosti u prostorima muzeja također nema nijedan muzej.

Prilagođeni wc imaju Kneževa palača i Muzej antičkog stakla.

Potpuno pristupačan informacijski pult nema nijedan muzej, s tim da je pult u Muzeju antičkog stakla djelomično prilagođen jer je prilagođen za osobe u invalidskim kolicima, informacijski pult Stalne izložbe crkvene umjetnosti također ima djelomično prilagođen pult jer je prilagođen za gluhe i osobe oštećenog sluha.

Pristupačan oglasni pano postoji samo u Kneževoj palači dok ga u nekim ustanovama uopće nema.

Taktilne podne trake nema nijedan muzej.

Induktivnu petlju također nema nijedan muzej, no prostor veličine koji ona zahtjeva ima samo Muzej antičkog stakla.

U drugom dijelu upitnika od ispitanika se tražilo da navedu dodatne oblike prilagođenosti koji nisu navedeni u upitniku, ukoliko takvi postoje. Nijedan muzej nema dodatne oblike prilagođenosti.

Drugi dio upitnika ispitao je i razloge neprovedenosti prilagođenosti ako je to slučaj, te provođenje aktivnosti s osobama s invaliditetom.

Etnološki se odjel nalazi u adaptiranoj povijesnoj zgradi iz 15. st koja je pod zaštitom 1. kategorije i pod konzervatorskim je odredbama pa se u njoj ne smiju provoditi elementi za prilagodu prostora.

Zgrada u kojoj se Arheološki muzej nalazi projektirana je krajem 60-ih godina 20. st. kada nisu postojale zakonske obveze pristupačnosti. Prilagođavanje zgrade iziskivalo bi iznimno visoke troškove, a s obzirom na njen položaj, pitanje je da li bi ishodovanje potrebnih dozvola bilo moguće. U odgovoru je istaknuto i da su djelatnici Muzeja odavno prepoznali pitanja koja postavlja upitnik te je, kao moguće cjelovito rješenje, pokrenuta inicijativa za izgradnjom nove zgrade Arheološkog muzeja Zadar.

U vrijeme kada je adaptirana zgrada Muzeja antičkog stakla (2005. g.), ispoštovani su tadašnji potrebni zakonski propisi koji su se do danas promijenili pa neki oblici prilagođenosti nedostaju. Ravnatelj Muzeja naglasio je kako je potpuna provedba prilagođenosti planirana u bliskoj budućnosti i da su neki koraci već poduzeti.

Za neprovedenost prilagođenosti Stalne crkvene izložbe obrazloženo je samo da stalni postav u budućnosti treba osuvremeniti kao i prilagoditi pristup Muzeju.

7.5.1. Provođenje aktivnosti s osobama s invaliditetom

U ovome dijelu rada opisani su odgovori na esejsko pitanje broj 12. koje se odnosi na provođenje aktivnosti s osobama s invaliditetom.

Narodni Muzej Zadar

Kustosica i voditeljica Etnološkog odjela obavljala je vodstva za slijepce na izložbama koje su prilagođene tako da su posjetitelji kostime mogli dodirivati. Održavala je i radionice tiska u kojima su mogli sudjelovati gluhonijemi i slijepi čemu je pogodovala izrada reljefnih predmeta. Održavane su i radionice za djecu iz Dječjeg vrtića Latica čiji su posjeti uključivali grupe djece s invaliditetom i djece redovnog razvoja gdje se odvijao timski rad sve djece. Budući da voditeljica Etnološkog odjela ima bogato iskustvo rada kao kazališni kostimograf u kazalištu za slijepce i slabovidne, stekla je mnoge vještine u radu s njima u situacijama kada mnogi potrebni prostorni uvjeti nisu osigurani. S obzirom da Etnološki odjel nije prostorno prilagođen osobama s invaliditetom, te su vještine u radu s njima od velike koristi. Ostvarena je i suradnja sa SUVAG-om, Poliklinikom za rehabilitaciju slušanja i govora, suradnja s vanjskim suradnicima s osobama s invaliditetom poput asistentice u radionicama četverokuke s fizičkim invaliditetom koja radionice u muzeju održava dva puta godišnje. Premda prostor Etnološkog odjela nije prilagođen, postoji trud da se ti nedostaci premoste kada je moguće pa je tako kao primjer navedeno da pri organiziranim posjetima osoba s invaliditetom muzejski tehničari pružaju pomoć da osobe u kolicima fizički pristupe muzeju i njegovoj unutrašnjosti.

Muzejska pedagoginja navela je neke od brojnih muzejskih suradnji s osobama s invaliditetom, poput one s Dječjim vrtićem Latica i osnovnom školom Voštarnica koja je jedina škola u Zadru za djecu s invaliditetom i ostalim teškoćama. Djelatnici tih odgojno-obrazovnih ustanova zajedno s djecom sudjeluju u prilagođenim muzejskim radionicama koje se održavaju u muzejskim prostorima. Od ponuđenih godišnjih radionica namijenjenih školama i vrtićima, oni odabiru željenu, a muzej onda tu radionicu prilagodi njihovim potrebama. Osim radionica koje se održavaju u muzejskim

prostorima, u navedenom vrtiću i školi organiziraju se i posjeti muzejske pedagoginje koja tamo povodom Valentinova i Božića provodi prigodne radionice, poput izrade čestitki i sl. U edukativnoj dvorani Kneževe palače održavane su izložbe radova djece iz O.Š. Voštarnica. Održavana su i prilagođena vodstva po izložbama za djecu s intelektualnim teškoćama. Ostvarena je suradnja s Centrom Mocire za čije se odrasle korisnike s invaliditetom u Muzeju provodi radionica pletenja maslinove grančice. U prostoru Kneževe palače održan je Festival inkluzije u sklopu kojeg se odvijala modna revija na kojoj su sudjelovale osobe s invaliditetom raznih ustanova i udruga iz cijele županije. Modelima s invaliditetom sponzori su poklonili odjeću, a cilj je bio pokazati različitost i inkluziju. Događaj je bio je otvoren za javnost. Projekt održan sa zagrebačkom zajednicom gluhih i gluhoslijepih rezultirao je prilagodbom audiovodiča stalnog postava Kneževe palače - 6 salonskih priča. Audiovodič je preveden na znakovni jezik kojemu se može pristupiti skeniranjem barkoda. Održano je vodstvo za gluhe i gluhoslijepe iz Zagreba na kojemu se i prigodno dopuštalo dodirivanje eksponata.

Arheološki muzej Zadar

U programu Arheologija u knjizi – Doživljaj dodirom muzejska pedagoginja Cvita Raspović je surađivala s Udrugom slijepih Zadarske županije i Klasičnom gimnazijom Ivana Pavla II. Zadar. Naime, tema obilježavanja Međunarodnog dana muzeja 2011. bila je Dodir⁹¹.

Bila je to prilika da se postavi pitanje što se može učiniti prilikom uskraćenosti za jedno od ključnih ljudskih osjetila – za osjetilo vida. Na koji način druga osjetila nauče „gledati“? Odgovore na ta pitanja pokušalo se pronaći u drugom dijelu programa u kojem je ostvarena suradnja s Udrugom slijepih Zadarske županije.

Tom se prilikom na radionicama izrađivao dio posuđa koje čuva Arheološki muzej. Pomažući se suvenirima koji su kopije navedenih predmeta u mjerilu 1:1 pokušalo se prvo vidjeti, a zatim i izraditi posudu. Tom prigodom tiskane su i taktilne razglednice s motivom crkve sv. Donata. (Sl.2) Suradnja s Udrugom nastavila se i dalje prvenstveno

⁹¹ 16. muzejska edukativna nagradna igra povodom Međunarodnog dana muzeja 12. travnja – 14. svibnja 2011., 2011., 38.; Arheologija u knjigama: izbor iz fonda, uredila Marina Maruna, 2011., 4 - 5.

kroz tiskanje taktilnih razglednica s različitim arheološkim motivima, ali i kroz suradnju s nagrađivanom zadarskom spisateljicom Mirjanom Mrkela.



Crkva Sv. Donata, 9. st.

Slika 2. Taktilna razglednica s motivom crkve sv. Donata

Projekt Šetnja kroz antiku, koji je kustosica pokrenula u suradnji s Osnovnom školom Voštarnica započeo je sa željom da učenici uoče sličnosti i različitosti između načina života u antici i današnjeg načina života. Kroz učenje o običajima, zanatima, odjeći, jelima, glazbi zadarskog područja iz vremena antike poticali su učenike da promatranjem, uspoređivanjem, zaključivanjem i praktičnim provjeravanjem uoče uzročno-posljedične veze i steknu elementarna znanja o vrijednostima povijesno-kulturnog naslijeđa.

Kroz projekt se radilo i na razvijanju djelatnih navika, razvoju motoričkih vještina, razvijanju komunikacijskih i suradničkih odnosa među učenicima. Konačan cilj je bilo uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u širu društvenu zajednicu.

Prvi su uradci pokazani javnosti u Noći muzeja 2015., zatim je uslijedilo sudjelovanje na Međužupanijskoj smotri učeničkih zadruga Šibensko-kninske i Zadarske županije (Sl.3) na kojoj je osvojeno drugo mjesto i plasiralo ih na Smotru učeničkih zadruga Republike Hrvatske koja se održala u Zagrebu.



Slika 3. Osnovna škola Voštarnica i Arheološki muzej Zadar na Međužupanijskoj smotri učeničkih zadruga Šibensko-kninske i Zadarske županije 2015. (Foto: Jelena Vekić Bašić)

Tijekom godina djelatnici Arheološkoga muzeja Zadar ostvarili su niz vodstava za posjetitelje s invaliditetom, poput stručnog vodstva koje je, tijekom Noći muzeja 2013., ostvareno uz pomoć tumača znakovnog jezika za članove Udruga osoba oštećenog sluha Zadar.

Povremene izložbe *Ispričat ću ti priču te Ni sasvim ista, ni sasvim drugačija* autorice Timke Alihodžić jednim svojim dijelom prilagođene su slijepima i slabovidnim posjetiteljima, a prvu je izložbu pratio i audiovodič.

Muzej antičkog stakla Zadar

Do sada se nisu organizirale aktivnosti isključivo za osobe s invaliditetom, no u ovom se trenutku pripremaju novi projekti za takve posjetitelje, poput turnira u antičkim društvenim igrama s taktilnim pločama, vodstva za gluhe osobe i vodstva za osobe s tjelesnim invaliditetom

Stalna izložba crkvene umjetnosti

Kustosica Stalne izložbe crkvene umjetnosti za slijepe i slabovidne provodi vodstva za Međunarodni dan muzeja, Noć muzeja i ostale kulturne manifestacije u suradnji s raznim udrugama. Vodstva su organizirana tako da kustosica napravi informativan uvod o Muzeju i pričama o predmetima, nakon čega bi posjetitelji dodirivali eksponate, najčešće kameni dio zbirke uz edukaciju o raznim vrstama kamena od kojeg su predmeti napravljeni.

8. Zaključak

Muzeji su riznice kulture i znanja, mjesta koja obogaćuju identitet i duh ljudi. Kao takvi, muzeji trebaju raditi na tome da budu dostupni društvu u cjelini, podržavajući tako sve različitosti među ljudima. Jedna od društvenih skupina koja je vrlo često zanemarena pri oblikovanju društvenih i kulturnih sadržaja osobe su s invaliditetom. Mnogi muzeji po neprilagođenosti njihovim potrebama nisu izuzetak. Kako bi provodili inkluziju koja je nužna, muzeji moraju osvijestiti potrebu za prilagodbom opreme i prostora te educiranjem osoblja za rad s osobama s invaliditetom jer oni zaslužuju pristup muzejskom svijetu kao i svi ostali.

Istraživanje prostorne prilagođenosti zadarskih muzeja za rad s osobama s invaliditetom je pokazalo kako su od svih muzeja na području grada Zadra, elementi prilagođenosti zgrada djelomično prisutni samo u dva muzeja. U prostore tih dviju institucija, osobe s invaliditetom mogu nesmetano ući i kretati se svim prostorijama bez obzira na neprilagođenost informativnog pulta i nedostatak oznaka pristupačnosti. Činjenica da ostali muzeji nemaju proveden ni jedan obvezni element pristupačnosti nije ohrabrujuća, no razlog je uglavnom opravdan starošću i zaštitom objekata u kojima su muzeji smješteni. Bez obzira na to što prostori muzeja nisu prilagođeni svim skupinama posjetitelja, djelatnici zadarskih muzeja bogatim su programom aktivnosti koje se provode s osobama s invaliditetom pokazali kako je dobrom voljom i predanošću moguće premostiti infrastrukturne i materijalne deficite te pronaći alternativan način za inkluzivan rad muzeja.

9. Literatura

1. Amponsah-Bediako, Kofi. Relevance of disability models from the perspective of a developing country: An analysis // *Developing country studies* 3, 11(2013), str. 121-132.
2. Benjak, Tomislav. Izveštće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj – 2023. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2023.
3. Blažević, Kruno...[et al.]. Posebnosti odabira tjelesne aktivnosti i posebnosti prehrane kod djece s autizmom. // *Hrvatski športskomedicinski vjesnik* 21, 2(2006), str. 70-82.
4. Bosnar Salihagić, Željka.....[et al.]. Pristupačnost za sve: smjernice za inkluzivnu praksu. Zagreb: Tiflološki muzej, 2022.
5. Dadić, Mario; Bačić, Ante. Definiranje pojmova invaliditet i osoba s invaliditetom. *Hrana u zdravlju i bolesti: znanstveno-stručni časopis za nutricionizam i dijetetiku*, (10). Štamparovi dani, 2018. Str. 64-66.
6. Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom NN 47/2005
7. Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje, peto izdanje, DSM-5/ priredili Vlado Ukić i Goran Arbanas. Jasrebarsko: Naklada Slap, 2014.
8. Etnološki odjel. URL: <https://www.nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/etnoloski-odjel,3.html> (2024-05-14)
9. Galerija umjetnina. URL: <https://www.nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/galerija-umjetnina,1.html> (2024-05-15)
10. Hrvatski jezični portal. URL: <https://hjp.znanje.hr/> (2024-05-18)
11. Intelektualne teškoće. URL: <https://www.savezosit.hr/inelektualne-teskoce/> (2024-05-19)
12. Knjižnica. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/knjiznica> (2024-05-19)
13. Leutar, Zdravka ; Buljevac, Marko. Osobe s invaliditetom u društvu. Zagreb: Zavod grada Zagreba za socijalni rad, 2020.

14. Leutar, Zdravko. Osobe s invaliditetom i siromaštvo. // Revija za socijalnu politiku 13, 3-4(2006), str. 293-208.
15. Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema, deseta revizija Svezak 1 Drugo izdanje / priredila Marina Kuzman. Zagreb: Medicinska naklada, 2012.
16. Mentalni poremećaji u Republici Hrvatskoj / priredila Ivana Brkić Biloš. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2018.
17. Mihaović, Vesna. Invaliditet u kontekstu socijalnog modela. // Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 47, 1(2011), str. 72-86.
18. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2021. do 2027. godine.
[URL:https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20izjedna%C4%8Davanja%20mogu%C4%87nosti%20za%20osobe%20s%20invaliditetom%20za%20razdoblje%20od%202021%20do%202027.%20godine.pdf](https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20izjedna%C4%8Davanja%20mogu%C4%87nosti%20za%20osobe%20s%20invaliditetom%20za%20razdoblje%20od%202021%20do%202027.%20godine.pdf)
19. Museum Definition. URL: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> (2024-05-10)
20. Muzej grada Zadra. URL: <https://www.nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/muzej-grada-zadra,4.html> (2024-05-15)
21. Muzeji za sve. // izdaje Muzejska udruga Istočne Hrvatske. / Zagreb: Muzejska udruga istočne Hrvatske, 2013.
22. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine NN
23. O muzeju. URL: <https://amzd.hr/o-muzeju/> (2024-05-21)
24. O nama. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/o-muzeju/o-nama> (2024-05-16)
25. Odjel antičkog stakla. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/odjel-antickog-stakla> (2024-05-16)

26. Odjel povijesnog stakla. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/odjel-povijesnog-stakla> (2024-05-16)
27. Odjel za arheologiju. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/odjel-za-arheologiju> (2024-05-16)
28. Odjel za dokumentaciju. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/odjel-za-dokumentaciju> (2024-05-18)
29. Odjel za restauraciju i istraživanje. URL: <https://www.mas-zadar.hr/hr/odjel-za-restauraciju-i-istrazivanje> (2024-05-17)
30. Pihler, Brumen, Nataša. Vrste govorno-jezičnih poremećaja. Varaždinski učitelj : digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje 6, 12(2023). Url: <https://hrcak.srce.hr/file/437751> (2024-05-18)
31. Prirodoslovni odjel. URL: <https://www.nmz.hr/hr/sastavne-jedinice/prirodoslovni-odjel,2.html> (2024-05-14)
32. Rutter, M. Diagnosis and definition of childhood autism. // Journal of autism and childhood schizophrenia 8, (1978), str. 139-161.
33. Sonia; Devi, Sarju; Sarungbam. People with intellectual disabilities-an approach towards managemet issues. // International Journal of advanced research (IJAR) 11,(2023). URL: https://www.journalijar.com/uploads/6585636174140_IJAR-45292.pdf (2024-05-19)
34. Šimleša, Sanja; Stošić, Jasmina. Rana dijagnostika poremećaja iz autističnog spektra:Teorija, istraživanja i praksa. // Klinička psihologija 8, 2(2015), str. 203-224.
35. The Human Rights Model. URL: <https://www.yacvic.org.au/ydas/resources-and-training/together-2/values-and-ideas/two-models-of-disability/#TOC-4> (2024-06-23)
36. Turčić, Nada. Socijalni model procjene invaliditeta. // Sigurnost : časopis za sigurnost u radnoj i životnoj okolini 54, 1(2012), str. 111-115.
37. Ustav Republike Hrvatske NN 56/1990
38. World Health Organization. Disability. (Točka privremenog dnevnog reda. Sixty-sixth World health assembly, 11. ožujka 2013.)

39. Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom NN 64/01
40. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom NN 6/2007
41. Tkalac, Verčić, Ana; Sinčić, Čorić, Dubravka; Pološki, Vokić, Nina. Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: Kako osmisлити, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb: M.E.P. Consult., 2010.
42. Zovko, Gojko. Invalidi i društvo. // Revija za socijalnu politiku 6, 2(1999), str. 105-117.
43. O Tiflološkom muzeju. URL: <https://www.tiflooskimuzej.hr/hr/o-nama/o-tiflooskom-muzeju/#pristupacnost> (2024-7-14)
44. Maroević, Igor. 60 godina Taktilne galerije Tiflološkog muzeja.// Informatica museologica 53, (2022), str. 79-82.
45. Edukacija Pristupačnost za sve. URL: <https://www.tiflooskimuzej.hr/hr/dogadanja/edukacija-pristupacnost-za-sve,174.html> (2024-7-14)
46. Priručnik „Pristupačnost za sve“. URL: <https://www.tiflooskimuzej.hr/hr/dogadanja/prirucnik-%E2%80%9Epristupacnost-za-sve%E2%80%9C,162.html> (2024-7-14)
47. Drugačiji i jednaki. URL: <http://www.msu.hr/stranice/drugaciji-i-jednaki/91.html> (2024-7-15)
48. Grzunov, Gordan. Prapovijest u rukama / La preistoria nelle mani / Prehistory in hands, katalog izložbe, autorice tekstova / autrici della mostra / exhibition authors Maja Čuka, Đeni Gobić-Bravar, Pula: Arheološki muzej Istre, 2018.// Histria : godišnjak Istarskog povijesnog društva, 9(2019), str. 266-267.
49. Funtek, Mladena; Gobić-Bravar, Đeni. Prapovijest u rukama: muzejski predmeti kroz replike i taktilne crteže: primjer pilot izložbe. // Annals for the History of Education 17, 17(2019), str. 117-128.
50. Izložba za sva osjetila: Likovno djelo u percepciji slijepih osoba. URL: <https://www.usskz.hr/izlozba-za-sva-osjetila-likovno-djelo-u-percepciji-slijepih-osoba/> (2024-7-14)

51. „Audiovodič Galerije Meštrović za slijepe i slabovidne osobe“. URL: <https://mestrovic.hr/predstavljen-audiovodic-galerije-mestrovic-za-slijepe-i-slabovidne-osobe/> (2024-7-14)
52. Taktilna galerija – Inovacije. URL: <https://nmmu.hr/2009/01/02/taktilna-galerija-inovacije/> (2024-7-14)

10. Prilozi

Slika 1. Tablični prikaz rezultata istraživanja.....	42
Slika 2. Taktilna razglednica s motivom crkve sv. Donata.....	46
Slika 3. Osnovna škola Voštarnica i Arheološki muzej Zadar na Međužupanijskoj smotri učeničkih zadruga Šibensko-kninske i Zadarske županije 2015. (Foto: Jelena Vekić Bašić).....	47

Prilagođenost zadarskih muzeja za rad s osobama s invaliditetom

Sažetak

U radu je prikazan teorijski okvir pojmova pristupačnosti i prilagođenosti iz perspektive pravnih dokumenata poput pravilnika, zakona i smjernica. Budući da je središnji pojam istraživanja pristupačnost za osobe s invaliditetom, definiran je pojam invaliditet, zajedno s podjelom vrsta u kojima se pojavljuje. Opisani su i modeli društvenog pristupa invaliditetu koji osobe s invaliditetom tretiraju s različitih stajališta te je napisan i okvirni prikaz invaliditeta u hrvatskoj zabilježen u 2023. godini. Navedeni su i dobri primjeri prakse hrvatskih muzeja u prostornoj prilagodbi i provedbi programa namijenjenih osobama s invaliditetom. Istraživački dio rada usmjeren je na prostornu prilagođenost zadarskih muzeja za rad s osobama s invaliditetom. Upitnik izrađen za provedbu intervjua s djelatnicima muzeja, izrađen je na temelju Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Rezultati istraživanja pokazali su da su zadarski muzeji u nedovoljnoj mjeri prostorno prilagođeni za rad s osobama s invaliditetom, ali da s njima provode razne aktivnosti nastojeći tako nadomjestiti nedostatak prostorne prilagodbe.

Ključne riječi: prilagođenost muzeja, pristupačnost, inkluzija, prostorna prilagođenost, osobe s invaliditetom

Adaptation of Zadar museums for working with people with disabilities

Summary

The paper presents a theoretical framework of the concepts of accessibility and adaptability from the perspective of legal documents such as regulations, laws, and

guidelines. Since the central concept of the research is accessibility for people with disabilities, the term disability is defined along with a categorization of its types. The social models of disability, which treat people with disabilities from different viewpoints, are described, and an overview of disability in Croatia as recorded in 2023 is provided. Good examples of Croatian museums' practices in spatial adaptation and program implementation for people with disabilities are also provided. The research part of the paper focuses on the spatial adaptability of Zadar's museums for working with people with disabilities. A questionnaire for conducting interviews with museum staff was created based on the Regulation on ensuring accessibility of buildings for persons with disabilities and reduced mobility. The research results showed that museums of Zadar are insufficiently spatially adapted for working with people with disabilities, but they conduct various activities with them to compensate for the lack of spatial adaptation.

Key words: adaptation of museums, accessibility, inclusion, spatial adaptation, people with disabilities